

---

katsaus

KARI E. TURUNEN	3	Armeija katastrofivalmiuteen
HEIKKI RÄISÄNEN	5	Koraanin ja Raamatun Jumala
MATTI HYRYLÄINEN	10	Mitä demokratian jälkeen?
TIINA TIKKANEN	16	Elämän leikki Ajatuksia Schillerin estetiikasta
EEVA KARSISTO	19	Šamanismi — ihmisen eheyttäminen
HENRI BROMS	24	Teknologian ja urbaanin elämän kannattaja
VEIKKO SALOVAARA	26	Kohti holistista maailmankuvaa
TAPIO KAITAHARJU	34	Pieni ja suuri hulluus

2·1988

KRIITTINEN KORKEAKOULU

---

katsaus

---

28. vuosikerta

<i>JULKAISIJA</i>	<i>Kriittinen korkeakoulu ry.</i>
<i>TOIMISTO</i>	<i>Kasarmikatu 19, 00130 Helsinki Avoinna 9—16 Puhelin 624 977 Postisiirtotili 715 56-0</i>
<i>TOIMITTAJAT</i>	<i>Kari E. Turunen, päätoimittaja Asta Haapalainen, toimitussihteeri Sini Piippo, toimittaja</i>
<i>TILAUKSET</i>	<i>95 mk/vuosi, 6 numeroa vuodessa</i>
<i>IRTONUMEROT</i>	<i>19 mk, Kriittisen korkeakoulun toimisto, Akateeminen kirjakauppa, Porthanian paperikauppa, Suomalainen Kirjakauppa, Kampus-kirja, Jyväskylä.</i>
<i>ILMOITUKSET</i>	<i>1/1 sivua 900 mk, 1/2 sivua 500 mk, 1/4 sivua 300 mk</i>
<i>PAINO</i>	<i>Painotalo MIKTOR Helsinki</i>

KRIITTINEN KORKEAKOULU on vuonna 1968 perustettu yksityinen valtion tuella toimiva kulttuurikeskus, joka

- *tarjoaa virikkeitä kaikille aikamme ongelmista kiinnostuneille*
- *antaa uusia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen*
- *järjestää tilaisuuksia eri aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamiselle*
- *tarjoaa kiinnostuneille mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen.*

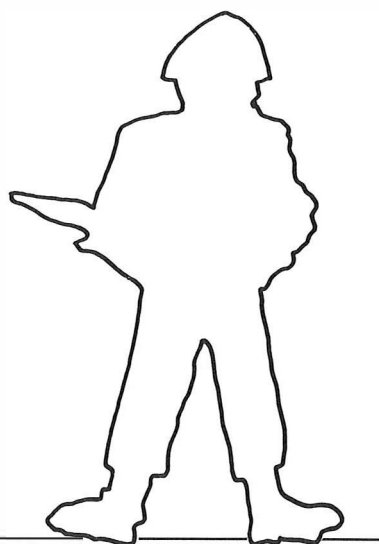
<i>SIHTEERISTÖ</i>	<i>Esko Paakkola (yleissuunnittelu) Asta Haapalainen (tiedotus ja Inhimillisen kasvun seminaari) Liisa Kiesiläinen (kasvatuskulttuuriprojekti) Terttu Lemström (toimisto ja Inhimillisen kasvun seminaari) Sini Piippo (ohjelmatoiminta ja kolumnipalvelu)</i>
<i>JOHTOKUNTA</i>	<i>Johtaja Tapani Sihvola (puheenjohtaja), filosofian lisensiaatti Markku Graae, professori Eino Heikkinen, kasvatustieteen kandidaatti Kauko Komulainen, professori Erkki Lähde, kirjailija Matti Paavilainen, dosentti Singa Sandelin, lääketieteen lisensiaatti Helinä Siikala, yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Kari E. Turunen, professori Reijo Wilenius</i>

Kriittisen korkeakoulun jäsenmaksun 40 mk/vuosi, ainaisjäsenmaksu 400 mk.

Katsaus on Aikakauslehtien liiton jäsen.

Katsauksen artikkelien osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli lähde mainitaan.

Armeija katastrofivalmiuteen

Haavoittuva maailma

Maailmamme on ennen näkemättömällä ja kokonaisvaltaisella tavalla arka vahingoittumaan. Teknisen kehityksen siunaukset ovat osoittaneet myös uhkaavat puolensa. Elämämme on riippuvainen laajoista järjestelmistä, jotka toimivat sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Sähköverkot, puhelinverkot, muu tietoliikenne, energian tuotanto, sen kuljetus ja siirto alueelta toiselle jne; kaikki nämä muodostavat järjestelmiä, joilla on oma eittämätön haavoittuvuutensa. Atomivoima on koettu tässä mielessä dramaattisimmin ja yhtäkkisimmin uhkaavaksi.

Sota

Armeijan tehtävänä nähdään oman alueen ja oman väestön puolustaminen. Siksi armeijaa kutsutaankin puolustusvoimiksi. Jos kaikki armeijat vain puolustautuisivat, ei kukaan höykkäisi. Näin ollen ilmeisesti jokin armeija, nykyään yleensä kansallinen armeija, höykkää.

Nykyaikainen sodankäynti merkitsee usein suuria vaikeuksia ja piinaa myös siviiliväestölle. Sotaa ei voi seurata kuin jääkiekko-ottelua, paitsi jos se on kaukana omista elämänyhteyksistä, esimerkiksi toisella puolella maapalloa. Sota aiheuttaa usein valtavia väestön siirtymiä, suoranaisia kansainvaelluksia. Suomessakin olemme kipuileet pakolaiskysymyksen ja siitä aiheutuvien moraalisten kysymysten kanssa. Välinpitämättömyys on vahvistettu tässä suhteessa korkealla poliittisella tasolla.

Uudet kansainvaellukset

Jos kuitenkin vältämme sodan, voi sattua jotain muuta. Luonnonkatastrofit, katastrofit teollisuudessa tai talouselämässä ja ehkä yhtä aikaa kaikissa näissä ja muissakin laajoissa yhteiskunnallisissa järjestelmissä saattavat merkitä uutta kansojen vaellusta. Tällainen on aivan hyvin mahdollinen aivan kotikunnaillamme tai muuten välittömässä läheisyydessämme, esimerkiksi meille läheisessä Euroopassa.

Kuinka olemme varautuneet siihen, että jokin todella suuren luokan katastrofi Euroopassa antaa aiheita väestön liikkumiseen, ehkä paniikinomaisestikin? Jos emme ole itse katastrofikeskuksessa, saattaa muita Euroopan kansoja kiinnostaa Pohjola, vaikkapa vain egologisesti puhtaampana alueena. Humanitaarisista syistä saatamme joutua ottamaan vastaan valtavia kansanjoukkoja, jotka pakenevat omalta alueeltaan tai työntävät ihmismassoja edellään.

Puolustusvoimien rooli

Jos joudumme johonkin arvaamattomaan tilanteeseen, kuka ottaa vastuun tilanteesta, varsinkin jos sillä on paniikinomaiset, valtavat ja ennustamattomat mittasuhteet? Ehkä ainoa organisaatio, joka suuren levottomuuden keskellä voisi olla valmis kontrolloimaan tilannetta meidän osaltamme, on ilmeisesti kansallinen armeijamme.

Armeijan tehtävänä tuskin — inhimillisistä syistä — olisi tukkia rajat ja ampua kaikki, jotka tänne yrittävät, vaan organisoida ja suojata maahanpyrkivien ihmismassojen sijoittumista uusiin olosuhteisiin. Nälkä, taudit, majoituksen puute ja kaikki muu mahdollinen onnettomuus voivat aiheuttaa vaikeasti hallittavia tilanteita sekä paikallisen väestön että pakolaisten puolelta.

Armeijan luotettavuus

Jos tällainen kuvitteellinen — ja yksityiskohdiltaan vaikeasti kuviteltavissa oleva — tilanne sattuisi, ilmeisesti armeija astuisi kuvaan mukaan joka tapauksessa tavalla tai toisella, yhdessä muitten järjestelmien kanssa (poliisi, rajavartiolaitos, terveydenhuolto jne). Olisiko armeija luotettava organisaatio, siten ettei hankalissa tilanteissa tulisi kiusausta käyttää valtaa siten, että sillä olisi poliittista tai epähumaaneja ulottuvuuksia, joko paikallisen väestön tai pakolaisten näkökannalta.

Suomen armeija vaikuttaa poliittisesti luotettavalta. Mikään ei viittaa siihen, että sen piirissä eläisi minkäänlaista vallananastuksen houkutusta. Meillä ei ole sellaista, ainakaan kovin vahvaa perinnettä, että armeija puuttuisi siviilielämään, paitsi ehkä sodan aikana. Euroopassa sattunut katastrofi saattaisi kyllä muistuttaa sodan oloja, ja armeijan toiminnan rajojen määrittäminen olisi epävarmaa; yllätyksellisiä ja säätelemättömiä ratkaisuja saattaisi esiintyä ja olisi pakkokin tehdä.

Suomen armeijan sanotaan saaneen alkunsa suojeluskunnista, joilla oli selvästi omia poliittisia rasitteitaan. Kuvitellussa katastrofitilanteessa armeija toimisi jonkinlaisena turvaorganisaationa, joka pyrki takaamaan väestölle tulevaisuuden uusissa oloissa. Rauhattomina aikoina voivat kuitenkin väestön asenteet kovettua siinä määrin, että se heijastuu myös sotilaitten mieliin. Tällaisissa tilanteissa koetellaan niin armeijan kuin poliittisen johdonkin moraalista ja aatteellista lujutta.

KET

HEIKKI RÄISÄNEN

professori
Helsinki

Koraanin ja Raamatun Jumala

Kriittisessä korkeakoulussa
17.2.88 pidetty esitelmä
sarjasta Mitä Jumalasta voidaan
sanoa?

Pyhä kirja — Raamattu tai
Koraani — on mittaamatto-
man arvokas tuki pienelle
ihmiselle elämän vaikeuksissa,
mutta valtaa käyttävissä
käsissä se voi olla tuhoisa ase.
Myös Raamatun ja Koraanin
läpäisevä vaatimus sokeasta
kuuliaisuudesta voi käytän-
nössä olla vaarallinen.
Miten voi varmasti erottaa
Jumalan tahdon niiden
tahdosta, jotka käyttävät
valtaa hänen nimissään?

Vanhin poikani joutui kerran ”rasti ruutuun”
-kokeessa vastaamaan kysymykseen, onko
Jumalaa kukaan nähnyt. Poika sattui epä-
onnekseen muistamaan, että Mooseshan nä-
ki. Raamatuntuntemus kostautui: uskonto-
numero laski.

Kristillinen jumalakuva ja Raamatun ju-
malakuva eivät siis ole mutkattomasti ident-
tiset, eikä kummastakaan voi puhua yksikös-
sä. Mitä 2. Mooseksen kirja väittää, sen Jo-
hannes kiistää. Ihmisten yritykset pukea sa-
nomantonta sanoiksi ovat vaihdelleet suures-
ti Raamatussa ja Raamatun jälkeen.

Raamattu heijastelee vuosituhantista tul-
kintaprosessia. Koraani on yhden profeetan
puhetta, jolla on paikkansa myös Raamatun
vaikutushistoriassa. Koraani sisältää sekä
arabialaista että juutalais-kristillistä perinnet-
tä. Kaikkea sävyttää kuitenkin ratkaisevasti
Muhammedin oma uskonnollinen kokemus.
Tuloksena on uusi kokonaisnäkemys, josta
on versionut itsenäinen tradition haara.

Historian Jumala

Raamatun jumalakuvassa on yksi selvä pe-
rusjuonne. Jahve, Israelin Jumala, toimii
kansansa historiassa.

Psalmissa 136 seurakuntaa kutsutaan ylis-
tämään Jahven hyvyyttä. Jokaista säettä seu-
raa kertosäe ”sillä hänen armonsa pysyy ian-
kaikkisesti”. Ylistys alkaa viittauksella luo-
miseen (j. 5—9) ja päättyy kiitokseen siitä,
että Jahve antaa kaikille ravinnon (j. 25).

On kuitenkin tyypillistä, ettei luomistekoja
ja luomakunnan ylläpitoa ole välittämästi
kytketty yhteen. Niiden välissä on laaja osa,
jossa muistellaan muinaisia historian tapah-
tumuksia:

*”Kiittäkää Jahvea . . .
 häntä joka löi Egyptiä
 surmaten sen esikoiset,
 ja vei Israelin pois heidän keskeltänsä,
 väkevällä kädellä ja ojennetulla käsivarrella,
 häntä joka jakoi Kaislameren kahtia,
 ja kuljetti Israelin sen keskitse,
 ja syöksi faaraan sotajoukkoineen
 Kaislamereen,
 häntä joka johdatti kansaansa erämaassa,
 häntä joka voitti suuret kuninkaat,
 ja surmasi mahtavat kuninkaat,
 Siihonin, amorilaisten kuninkaan,
 ja Oogin, Baasanin kuninkaan,
 ja antoi heidän maansa perintöosaksi
 palvelijallensa Israelille,
 häntä joka muisti meitä alennuksamme . . .”
 (j. 10—24, lyhennettyinä)*

Jahve on ”sotasankari” (2 Moos 15;3), joka on osoittanut armonsä ”Exoduksessa” auttaessaan sorretun ryhmän pois Egyptin orjuudesta. Hänen apuaan koettiin myöhemmin taisteluissa. Israel kävi ”Jahven sotia”; ansio voitoista annettiin Jumalalle.

Muhammedista tuli aikanaan sekä uskonnollisen että poliittisen yhteisön johtaja. Hänen kävi taisteluja ”Jumalan tiellä”. Yllättävän voiton jälkeen profeetta lausuu: ”Ette te ole surmanneet heitä, vaan Jumala on surmannut heidät, etkä sinä heittänyt, kun heitit, vaan Jumala heitti aseensa..” (8:17). ”Jos Jumala auttaa tietä, ei kukaan voi teitä voittaa, mutta jos hän jättää teidät pulaan, kuka voi teitä enää auttaa? Jumalaan luottakoot uskovaiset!” (3:154)

VT ja Koraani pitävät yhtä myös korostuksessa, että Jumala on ”armollinen” ja että ”armo” ilmenee konkreettisena hyvinvointina.

Lain antaja

Jahve on myös oikeamielinen Jumala, joka antoi kansalleen lain. Yhteiselämänsä liittyvä yksinkertainen moraali on siinä keskeistä. Koraanissa on läheinen vastine VT:n dekalogille (17:23—41):

”Vanhempiasi sinun tulee kohdella hyvin . . . Älkää tappako lapsianne köyhyyden pelosta . . . Älkää harjoittako huoruutta . . .

Älkää tappako ihmistä, minkä Jumala on kieltänyt, jos ei teillä ole laillista syytä . . . Älkää koskeko orvon omaisuuteen . . . Antakaa täysi mitta kun mittaatte ja punnitkaa oikealla vaa’alla . . . Älä vaella pöyhkeenä maan päällä . . .”

Vuosisatojen aikana Mooseksen lakiin tunkeutui yhä enemmän yksityiskohtaisia, paljolti rituaalisia säädöksiä. Lakiaines karttuu ajan mittaan myös Koraanissa.

VT:n konkreettisesta lainsäädännöstä tuli myöhemmin uskonnollinen ja älyllinen ongelma. Moni motivoi säädösten noudattamisen tulkitsemalla osan niistä vertauskuvallisesti. Kristityt luopuivat kokonaan joistakin kohdista. Syntyi ongelma: jos Jumala on ilmoittanut Moosekselle pysyvän tahtonsa ikuisina säädöksinä, kuinka hän voi ne myöhemmin purkaa?

Koraanin konkreettinen lainsäädäntö on aiheuttanut pulmia moderneille muslimille. Jotkut uskaliaat ovat esittäneet, että on tehtävä ero sen välillä, mikä Koraanissa on ikuisia ja minkä Jumala tarkoitti koskemaan vain Muhammedin ajan arabeja.

Ainoa Jumala

Ratkaisevan keskeistä Israelin laissa oli kuitenkin ensimmäinen käsky: ”Minä olen Jahve, sinun Jumalasi. Älä pidä muita jumalia.” Jahve on solminut erityisen suhteen Israelin, ja hän on ”mustasukkainen Jumala”, joka ei suvaitse muita rinnallaan. Aikanaan tästä päädytään vakaumukseen, ettei muita jumalia olekaan.

Myös Koraanin ”dekalogi” alkaa — ja päättyy — käskyllä ”Älä aseta Jumalan rinnalle muita jumalia”. Luodun asettaminen Jumalan rinnalle on pahin synti mihin ihminen voi syyllistyä. Tinkimätön monoteismi on islamin peruspilari.

Luoja

Tietenkin VT tuntee myös luomisajatuksen. Se ei kuitenkaan ole VT:n jumalakuvan lähdekohta. Israel soivittaa Jahveen sen mitä yleisimmäiset myytit kertoivat luojajumalista. Luomisajatukselta tulee keskeinen vasta myöhemmin, kun historia menettää merkitystään — kun suurten muistojen ja ankean nykyisyyden välille aukeaa kuilu. Jumalan

laista tulee lopulta luomisenkin järjestys. Luomisajatuksen keskeisyys periytyy kristinuskoon, ja keskeinen se on myös Koraanissa.

”Totisesti, taivasten ja maan luomisessa, yön ja päivän vaihtelussa, laivassa joka kulkee merellä . . . vedessä jota Jumala lähettää taivaasta ja jolla hän herättää maan eloon sen kuoltua, ja kaikissa eläimissä joita hän on sinne . . . asettanut, tuulten käänöksissä ja pilvissä jotka on pantu kulkemaan taivaan ja maan välillä, kaikessa tässä on merkkejä niille, jotka ymmärtävät.” (2:159)

Luojan hyviin lahjoihin ihmisen tulisi vastata kiitollisuudella.

Kaikkiavaltias

Koraani tähdentää voimakkaasti Jumalan kaikkivaltaa, joka määrää ihmisen kohtalot. ”Ei meitä ole kohtaava muu kuin se, minkä Jumala on kirjoittanut osallemme; hän on meidän suojelusherramme ja Jumalaan luotakoot uskovaiset.” (9:51) Koraani korostaa kuitenkin voimakkaasti ihmisen vastuuta ratkaisuisistaan. Vastoin yleistä käsitystä Koraanin Jumala ei ole sen despoottisempi kuin Raamatunkaan. Toki Raamatunkin Jumala johtaa suvereenisti ihmisten kohtaloita.

Sekä Raamatusta että Koraanista ovat monet lukijat päättelleet, että Jumala on edeltä määrännyt toiset ihmiset autuuteen ja toiset kadotukseen. Kun lukee Koraania tekstiyhteyttä tarkaten, on kuitenkin vaikea päätyä tällaiseen tulokseen. Jumala eksyttää — väärintekijät; hän johdattaa oikeaan ne jotka johdettaviksi suostuvat. Koraanin Jumala ei ole sen ”mielivaltaisempi” kuin Raamatunkaan Jumala, joka ”paaduttaa kenet tahtoo”. Mutta Raamatussakin tällaiset lauseet näytävät tekstiyhteydessään toisenlaisilta kuin siitä irrallaan.

Jumala ja hänen sanansa

Jahve ilmaisi tahtonsa sanan välityksellä. Profeetat uhkasivat katumatonta kansaa tuholla. Toiset lupasivat pelastusta katastrofin jälkeen.

Muhammed omaksui juutalais-kristillistä traditiosta profeetan arvonimen. Häinkin välitti ajankohtaisen sanoman. Muhammedin varhaisinta julistusta sävyttää eskatolo-

ginen hehku. Ovella olevan tuomion varjo lankeaa ylpeiden ihmisten ylle.

”Kun taivas halkeaa, kun tähdet varisevat, kun meret kuohutetaan, kun haudat mullistetaan, sielu on kokeva minkä se teki ja minkä laiminloi.” (82:1—5) ”Ihminen on tosiaan kiittämätön Herralleen . . . Hän on tosiaan kiihkeä himoitsemaan tavaraa. Eikö hän tiedä? Kun se, mikä haudoissa on, mullistetaan ja kun se, mikä ihmisten sydämissä on, paljastetaan, sinä päivänä heidän Herransa totisesti ottaa selon heistä.” (100:6—11)

Muhammedin kritiikki itseriittoisia rikkaita kohtaan, jotka luulevat omaisuuden tekevän heidät kuolemattomiksi (104:1—3), muistuttaa Israelin profeettojen yhteiskunnallisista vaatimuksista.

Ilmoituksen sana ei VT:ssa kuitenkaan ole vain profeetallista sanaa tässä ja nyt. Aikojen kuluessa valtaa yhä enemmän alaa käsitys Moosekselle annetusta muuttumattomasta kirjallisesta ilmoituksesta. VT:n jälkeiselle juutalaisuudelle Jumala puhuu yhä keskeisemmin ikaikaisten pyhien tekstien välityksellä. Pyhän kirjan idea periytyy kristinuskoon, joskin VT:ia alkukirkossa tulkitaan valikoiden ja vapaasti.

Taivaallisen kirjan idea periytyy edelleen islamiin. Koraani on kopio taivaallisesta ”alkukirjasta”. Saman ilmoituksen, jonka Muhammed saa, ovat ennen häntä saaneet jo lukemattomat lähettiläät. Selittämättä jää, miten Jumala saattaa silti kumota Koraanin myöhemmissä jakeissa aikaisempia.

Ajatus täydellisen ilmoituksen omistamisesta on historiassa osoittautunut vaaralliseksi. Ihminen ei tunnu kestävän kovin paljon totuuden omistamista sortumatta fanaattisuuteen. Pyhä kirja — Raamattu tai Koraani — on mittaamattoman arvokas tuki pienelle ihmiselle elämän vaikeuksissa, mutta valtaa käyttävissä käsissä se voi olla tuhoisa ase. Myös Raamatun ja Koraanin läpäisevä vaatimus sokeasta kuuliaisuudesta voi käytännössä olla vaarallinen. Miten voi varmasti erottaa Jumalan tahdon niiden tahdosta, jotka käyttävät valtaa hänen nimissään?

Jumalan apu siirtyy historiasta tulevaisuuteen

Vuosisatojen kuluessa kansalliset katastrofit varjostivat yhä synkemmin Israelin elämää.

Jahve ei enää auttanutkaan. Jerusalemin hävitettiin, kansaa vietiin pakkosiirtolaisuuteen. Usko Jahven väkevään käsivarteeseen ei kuitenkaan kuollut. Uudet profeetat maalasivat lumoavia tulevaisuudennäkymiä: kansa saa palata maalleen, ja koittaa loistava onnen aika.

Ennustus paluusta toteutui, mutta loistosta ei ollut paljon tietoa. Niinpä toivo siitä, että Jahve vielä kerran auttaa kansaansa entiseen tapaan, sai **eskatologisen** hahmon. Odotettiin historian suurta käännettä.

VT:n nuorimmissa osissa voittaa alaa ns. apokalyptinen ilmentyskirjallisuus. Sorrettujen maanalaisissa teksteissä puhutaan Jumalan ikuisesta suunnitelmasta historian varalle. Nykyinen ahdinko ei kestä loputtomiin. Pian Jahve pystyttää oman valtakuntansa. Israelin koittaa kauan kaivattu onnen aika.

Apokalyptiikka tuo VT:n jumalaukseen muitakin uusia piirteitä. Marttyyrien kärsiessä murtautuu esiin usko siihen, että Jahven valta ulottuu kuolemankin yli. Testamenttien välisenä aikana usko kuolleiden herättämiseen viimeisenä päivänä vakiintuu kiinteäksi juutalaisen uskon osaksi. UT edellyttää sen itsestään selvänä asiana, samoin aikanaan Koraani.

Jeesus liittyy profeettojen ja apokalyptikkojen perinteeseen. Häinkin julistaa läpimurtoaan tekevää Jumalan valtakuntaa, jossa luodaan uudet olot ja köyhät saavat oikeutta. Suuri käänne on ovella! Tämän toteutumattoman odotuksen ohella Jeesus puhuu Jumalasta lämpimästi Isänä, jonka hyvytenä lapset voivat turvautua. Jumalan valtakunta on sekä tulossa että jo läsnä. Se on läsnä, kun Jeesus parantaa sairaita ja riivattuja ja etsii yhteyttä halveksittuihin.

Koraani pitää puhetta taivaallisesta ”isästä” liian intiiminä kuvaamaan ihmisen suhdetta Jumalaan. Ihminen on Jumalan palvelija.

Tulevaisuuden odotukset yksilön nykykokemukseen

Jeesuksen tie näytti päättyvän Golgatalle. Mutta ristiä seurasi pääsiäinen: ystävien kokemus, että Jeesus elää. Apokalyptiikan pohjustama ylösneusemustoivo leimahti liekkiin. Historian Jumala on taas liikkeellä! Hän on herättänyt Jeesuksen, siis kuolleiden ylösnousemus on käsillä.

Ajan mittaan suuren käänteen odotus paikasta vaimeni. Jumalan valtakuntaa ei voinut vuosikymmenestä toiseen odottaa, kuin se olisi huomenna käsillä. Niinpä odotus jäi taka-alalle. Uskonelämän paino siirtyi nykyhetkeen, jossa Herran läsnäoloa jo koettiin. Konkreettinen rauhan valtakunta vaihtui uskovien sisäiseen tilaan. Jumalan armo ilmeni siinä, että hän oli lähettänyt Jeesuksen, Poikansa, pelastamaan uskovat synnin valasta. Ristinkuolema sai tulkintansa Jumalan salatun suunnitelman osana, hänen rakautensa ilmauksena.

Myös islam saa alkunsa profeetallisesta lopun odotuksesta. Muhammedin parikymmenvuotisen toiminnan aikana Koraanistakin katoaa akuutin eskatologisen odotuksen tuntu. Tilinteon hetki odottaa jokaista; milloin se tapahtuu, jää avoimeksi. Muhammedin usko kuolleiden herättämiseen on järkkymätön. Se ei kuitenkaan perustu äskettäisten kokemusten tulkintaan, vaan luomiskokemukseen. Jumala, joka kykenee luomaan ihmisen mitättömistä aineksista, kykenee toki myös herättämään hänet henkiin.

Jeesuksen jumaluus

UT:ssa erityisesti Johanneksen evankeliumin ja kirjeiden jumalakuva on kaukana klassisista vanhatestamentillisistä mielikuvista. Uskon katse ei suuntaudu valtakuntaan, jossa sorretut saavat oikeutta, vaan yksilön mystiseen jumalasuhteeseen. Jumala on Jeesuksen Kristuksen Isä, jonka kanssa Poika on salatulla tavalla yhtä. ”Joka on nähnyt minut, on nähnyt Isän.” Ikuista elämää eletään yhteydessä häneen jo nyt. Johanneksen Kristus ei jumalan ilmoittajana kuitenkaan saarnaa vihollis-, vaan valjesrakkautta. Jumalakuvan sisäistymiseen näyttää liittyvän yhteisön kotoiloituminen.

Johanneksen evankeliumissa Jeesuksesta on tullut jumalolento. Hän on Logos, joka oli mukana jo maailman luomisessa. Juutalaisen käsityksen mukaan Jumala lähetti Viisautensa maan päälle Mooseksen lain muodossa. Kristityt sovittivat saman ajatuksen Jeesukseen: Jeesus on enemmän kuin laki; häneen ovat kaikki Jumalan teot tähänneet. Myöhemmän spekulatiivisen tehtäväksi jäi selvittää Pojan suhde Isään. Näin syntyi kolminaisuusoppi, joka ei enää kuulu Raamatun jumalakuvien piiriin.

Koraani edustaa ehdotonta monoteismia. Muhammed pitääkin epäjumalanpalveluksena kristittyjen kolminaisuusoppia, jonka hän käsittää kolmijumalaisuudeksi. Itse asiassa hän ei tällöin ole kaukana varhaisesta juutalaiskristillisestä ajattelusta, joka kirkossa jäi kehityksen jalkoihin.

Jumalakuva ja kärsimys

Koraani väittää, ettei Jeesus kuollutkaan ristillä. Jumala pelasti hänet suoraan luokseen. Ajatus on gnostilaista perua, mutta sopii Koraanin jumalakuvaan. Jumalan lähettilään häpeällinen kuolema loukkaa Muhammedia, niinkuin se loukkasi jo Paavalin kuulijoita.

Jos UT:n ytimessä on ”ristin teologia”, puhe Jumalan ilmoittajan kärsimisestä, Koraanin yhteydessä voi puhua ”menestyksen teologiasta”. Islamin asia on konkreettinen ja näkyvä; menestykseks poliittinen ja sotilaallinenkin toiminta kuuluu siihen luonnollisena asian, niinkuin se kuului Jahve-uskoonkin. Kristinuskoon on UT:ssa sisäänrakennettu vähintäänkin hiukan huono omatunto näissä asioissa. Ristiretket ja läntinen kapitalismi ovat kuitenkin tehneet lähes mahdolltomaksi uskottavan ”ristin teologian” julistamisen muslimeille.

Loppumietteitä

Raamatun jumalakuvan keskeinen piirre on kolmetuhannen vuoden takaisin heimokemuksiin pohjautuva vaaroista pelastumisen teologia, kollektiivisen menestyksen teologia. Koraanin jumalakuva säilyttää tämän piirteen. VT:n myöhäisissä osissa ja UT:ssa kokemus Jumalasta sotasankarina muuttuu yhä enemmän historian loppuselvittelyn ja tuonpuoleisen rauhan valtakunnan odotukseksi. Muutoksen juuret ovat pettymyksissä: todellinen historia ei vastaa muistojen synnyttämiä odotuksia. Sorretut janoavat hyvitystä. Uskonnonhistoriallisesti kristittyjen (ja muslimien) taivaan taustalla on muisto Jahven sodista; taivaallisen sotasankarin tuoma voitto heijastuu tulevaisuuteen ja tuonpuoleiseen.

Raamatun ja Koraanin yhteinen korostus on siinä, että Jumala on kansojen ja yksilöiden kohtaloita ohjaava kaikkivaltias ja ar-

mollinen persoona. Jumala on selkeästi ihmisen ulkopuolella oleva mahti ja tahto, jonka edessä ihmisen on alistuttava, mutta jonka lupauksiin hän myös saa luottaa.

Kriittinen kysymys koko tälle profeetalliselle traditiollemme kuuluu, onko kuva kaikkivaltiaasta historian Jumalasta vielä uskotava. Kestääkö Exodus-usko ja usko kaikkivaltiaan armolliseen johdatukseen Auschwitzin ja Hiroshiman? Kuka tohtii tulkita Israelin valtion perustamisen uudeksi Exodukseksi ”polttouhrin” jälkeen (niin että Hitleristä tulee Jahven salainen ase korkeampien päämäärien toteuttamiseksi)? Jos jonkun teologinen rohkeus tähän riittää, hänkin joutuu myöntämään, että uusi alku muistuttaa Jumalan valtakuntaa vielä paljon vähemmän kuin tilanne 2500 vuotta sitten, jolloin pakosiirtolaiset ensi kerran palasivat Jerusalemiin toisen Jesajan fantastisten lupausten saattelemina.

Kristittyjä rohkaistaan yleensä luottamaan siihen, että Jumala vielä varmasti auttaa meitä konkreettisen historiamme kohtaloissa. Mutta onko mahdollista, että juuri tämä luottamus estää kristittyjä ottamasta riittävän vakavasti nykyisen maailmantilanteen haasteita? Olisiko meidän kuunneltava vakavammin niitä, jotka tulkitsevat uustestamentillisen ristin teologian kaiken ”menestysteologian” vastakohtaksi — niin radikaalisti, että meidän on valittava kaikkivaltiaan ja kärsivän Jumalan välillä? Olisiko pantava apokalyptinen toivo sivuun ja kuultava VT:n profeettojen, Jeesuksen ja Muhammedin julistuksessa ennen muuta tähän päivään kohdistuva haaste: Kääntykää! Autuaita ovat rauhantekijät! Lakatkaa kokoamasta katoavia rikkauksia! Aika on lyhyt!

VT ja islam kieltävät tekemästä Jumalasta kuvaa. Olisikohan ollut aiheellista kieltää myös liian selvät **mielikuvat**? Jos Jumala on muuta kuin ihmismielen projektio, hänen täytyy olla jotain niin toisenlaista, että pyhien kirjojenkin välittämät mielikuvat ovat parhaimmillaankin alkeellisia. Tarjoaako mystiikka tasapainottavan tekijän? Vai merkitseekö se pakoa maailmasta? Onko mahdollista yhdistää myöskin jumalakuva ja profeettallinen haaste toimintaan tässä ja nyt? Voisiko uskonnollinen perinteemme vielä ajoissa herättää meidät vastuuseen ja valaa meihin voimaa sen kantamiseen?

MATTI HYRYLÄINEN

Vihti

Mitä demokratian jälkeen?

Artikkeli perustuu Matti Hyryläisen
Säätytalossa 26.1.1988 pitämään
esitelmään.

Maailma muuttuu ja
kehittyä, pitäisikö myös
yhteiskuntajärjestelmien
kehittyä ajan vaatimuksia
vastaaviksi?

Matti Hyryläinen (insinööri!) on kirjoittanut teoksen Uusi yhteiskuntajärjestelmä Teoria luontoa säästävistä yhteiskunnasta (Helsinki 1987). Teoksen eräs ydinajatus on sattumanvaraisuuden lisääminen päätöksenteossa. Se on tässäkin jutussa näkyvissä. Rationalisuutta ja pitkäjänteistä suunnittelua ja varmuutta korostavana aikanaamme mikään ei tunnu mielettömämmältä kuin sattumanvaraisuuden lisääminen. Asia joutuu kuitenkin toiseen valoon, kun ottaa huomioon Hyryläisen esittämät näkökohdat. Voidaan kysyä, kuinka sattumanvaraista päätöksenteko jo nyt on. Entä kun päätöksenteko viedään lähemmäs päätöksenteon kohteita ja otetaan huomioon se, että päätöksen ehdottaja joutuu vastaamaan sen toteuttamisesta? Ainakin on varmaa, että politikointi sanan nykyisessä mielessä kaupankäyntinä vähenisi Hyryläisen mallissa olennaisesti. Ei nimittäin olisi koskaan etukäteen tietoa siitä, mikä päätösehdotus tulee valituksi.

EP

Aloitan kysymällä nykyisin melko harvoin esitetyn kysymyksen: onko demokratia paras mahdollinen yhteiskuntajärjestelmä?

Nykyisin demokratian asemaa ei juuri aseteta kysymyksenalaiseksi. Demokratiaa pidetään itsestään selvästi parhaana järjestelmänä, jonka toivotaan pysyvän pystyssä iankaikkisesti — tai ainakin niin kauan kuin itellä on siinä hyvä asema.

Tämä kysymys saattaa kuitenkin tulla ajankohtaiseksi nopeammin kuin toivoisimme, ellei demokraattinen päätöksenteko pysty vastaamaan muuttuvan maailman mukanaan tuomiin ongelmiin. Tämä kysymys tulee ajankohtaiseksi — tai ainakin sen pitäisi tulla — ellei demokraattisin menetelmin pystytä ratkaisemaan kolmea modernin kulttuurin ongelmaa, jotka ovat tähän asti vain pahentuneet demokratiasta huolimatta:

— Ensimmäisenä ongelmana on tavallisten ihmisten yhä voimakkaampi vieraantuminen yhteiskunnasta, syrjään joutuminen merkityksellisestä elämästä.

Yhteisestä merkityksestä vieraantuminen ilmenee erilaisina asioina. Useimmille tuttuja esimerkkejä ovat työttömyyden kasvu ja yksinäisyyden lisääntyminen. Samaan ilmiöön kuuluu myös se, että erityisesti nuorten keskuudessa poliittinen osallistuminen heikkenee ja tietty yleinen näköalattomuus valtaa alaa. Paremman elämän toivo on sammumassa.

— Toisena ongelmana on se, että jatkuvasti syntyy ihmisyyshäviöitä ja alueita, jotka jäävät syrjään kehityksen valtavirrasta ja joutuvat siitä syystä yhä heikompaan taloudelliseen ja poliittiseen asemaan.

Tämä kehityksen suunta ilmenee esimerkiksi perheiden hajoamisena, maaseudun autioitumisena ja köyhien maiden köyhtymisenä.

— Kolmas ja erityisesti nykyajan ongelma on luonnon tilan heikkeneminen. Tämän ongelman vaikeutumisesta saadaan uutta aineistoa lähes joka päivä.

Näistä ongelmista seuraa muita ongelmia.

— Yksilöiden vieraantuminen on yhteydessä erilaisiin kaikille harmia aiheuttaviin asioihin. Yleisiä reagoititapoja ovat sairastumiset ja ns. epäsosiaaliset käyttäytymiset.

— Kokonaisten yhteisöjen syrjään joutumisesta aiheutuu poliittista ja taloudellista epätasapainoa. Terrorismia, konkurssia, aseiden käyttöä, taloudellisia lamoja, sotia.

— Luonnon heikkenemisen seuraukset ovat kaikille selvät. Jos metsät kuolevat, kenneläkään ei mene hyvin.

Koko tämän ongelmavyyhdin laajeneminen on ollut viimeisten vuosien yleinen murhe. Tilanteen heikkeneminen ollut kaikkien päättäjien tiedossa jo vuosien ajan ja yhtä kauan on myös yritetty tehdä jotain. Mutta vaikka parhaita demokraattisia keinoja on käytetty, nykyinen päätöksentekojärjestelmä ei ole kyennyt muuttamaan kokonaiskehityksen suuntaa — vaikka erityisissä kohteissa oltaisiinkin kyetty parantamaan tilannetta.

Maaailman mittakaavassa syytä ei tietenkään voida asettaa yksin demokratian tiliin, sillä suurimmassa osassa ihmiskuntaa hallitsee jonkinlainen yksipuoluejärjestelmä. Näillä alueilla tilanne näyttää menevän itse asiaansa vielä huonompaan suuntaan. Mutta jollakin tavalla myös näillä alueilla noudatettu

politikointi ja taloudenpito on sidoksissa kehittyneempien, demokraattisten valtioiden tilanteeseen. Demokraattiset valtiot näyttävät tieteen ja talouden kehityksen suuntaa ja muut seuraavat, etteivät ne joutuisi vielä syjemmälle kehityksestä.

Demokraattinen yhteiskuntajärjestelmä on johdossa. Jos se ei pysty ratkaisemaan yhteisiä ongelmia, se on pulassa.

Ongelmien yhteinen nimittäjä

Edellä esitetyille ongelmille voidaan löytää yhteinen nimittäjä. Ne ovat eri mittakaavaa, mutta ne ovat kaikki osa samaa ongelmaa, b-maailman ongelmaa. Ne eivät ole itsesynnyisiä vaan ne johtuvat siitä, että on olemassa a-maailma.

— Yksilöt eivät syrjäytyisi yhteiskunnallisesta merkityksestä, elleivät toiset yksilöt keräisi itselleen yhä enemmän rahaa, vaikutusvaltaa ja mielekästä työtä.

— Perheet eivät hajoaisi, ellei olisi olemassa menestyvämpiä tuotantoryhmiä. Syrjäseutuja ei olisi ilman kasvatuskeskuksia. Toisten ryhmien aseman heikkeneminen seuraa toisten ryhmien aseman voimistumisesta.

— Luontokaan ei tuhoutuisi, ellei ihmisten maailma kehittyisi yhä vahvemmaksi. Luonto on b-maailmaa siitä syystä, että ihmiskunta on a-maailmaa.

Tässä on ongelman ydin ja uhkaavaa on se, että a- ja b-maailman välinen kuilu on kasvamassa. Jos kuilu olisi kapenemassa, ongelmia ei olisi.

Mikä tekee kuilun?

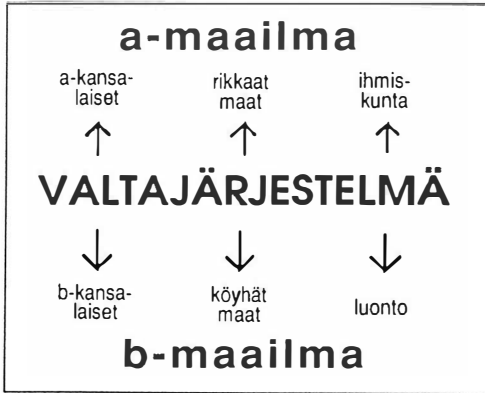
Mikä tekee a-maailman ja b-maailman eriarvoisuuden? Mitä on ylhäällä enemmän kuin alhaalla?

Varmasti siellä on enemmän rahaa. Sitten siellä on poliittista vaikutusvaltaa ja varmasti siellä on myös enemmän tietoa asioista.

Raha, poliittinen asema ja tieto eivät kuitenkaan sinällään paina ketään alas. Oleellista on se, että kaikkiin näihin liittyy valtaa. Jos on rahaa, on valtaa tehdä taloudellisia päätöksiä; jos on poliittinen asema, on valtaa määrätä yhteisiä asioita; jos on tietoa, on valtaa muuttaa maailmaa mieleiseksensä.

Valta on se, joka alistaa: *valta tekee a-maailman ja b-maailman välisen kuilun.*

Tuskin yksinkertaistan liikaa alussa esitettyä ongelmaa, jos sanon, että se johtuu siitä, että nykyisessä yhteiskuntarakenteessa tiedollinen, poliittinen ja taloudellinen valta keskittyy liikaa menestyville yksilöille ja yhteisöille ja yhä useammat menettävät valtaansa.

kuva 1.

kunnan noudattamissa säännöissä ja sopimuksissa. Näiden kokonaisuutta sanon tässä yhteiskuntajärjestelmäksi, niin että kun puhun demokraattisesta järjestelmästä, siihen kuuluvat demokraattisen poliittisen järjestelmän rinnalla nykyinen kapitalistis-sosialistinen talousjärjestelmä ja nykyisellä tavalla toimiva tieteen järjestelmä.

Se miksi toiset ihmiset ja yhteisöt ovat valtarakenteessa niin ylhäällä ja toiset niin alhaalla, johtuu siis siitä, että näistä toisiinsa sitovassa yhteiskuntajärjestelmässä on niin erilaisia asemia. Jokainen on jollain järjestelmän askeleella, joidenkin sääntöjen ja sopimusten noudattamisen osoittamassa paikassa.

Valta edellyttää nimenomaan järjestelmää ja järjestystä. Pelkkä henkilökohtainen, irrallinen voimankäyttö ei ole oikeastaan valankäyttöä sen enempää kuin esimerkiksi se, että kissa käyttää voimaansa hiireen ja syö sen. Valtaa kissa käyttäisi vasta sitten, jos se onnistuisi pääsemään joidenkin hiirten kanssa sopimukseen, että jos te palvelette minua, niin minä en syö teitä. Silloin kissa varmaan tekisi vahvimpien hiirten kanssa yhteistä toimintaa koskevia päätöksiä — ja saisi tietysti nautiskella heikoimpia hiiriä joka aterialla.

Miten valta muodostuu?

Yksinkertaisesti sanottuna *valta on valtaa vaikuttaa yhteisiin päätöksiin.* Ministereillä on valtaa, koska he voivat päättää esimerkiksi kaikkia koskevasta verotuksesta. Pääjohtajilla on valtaa, koska he voivat päättää kaikkia koskevasta tuotannosta.

Olennaista on, että valta liittyy asemaan tai välineeseen, se ei ole henkilökohtaista. Kun ministeri tai pääjohtaja vaihtuu, uusi ministeri tai pääjohtaja perii sen saman vallan, joka aikaisemmalla oli. Kun rikas mies menettää omaisuutensa, hän menettää myös valtansa ostaa ja myydä.

Yhteiskunnallinen asema tai väline on taas yhteiskuntajärjestelmän osa. Valta liittyy niihin lukemattomiin kirjoitettuihin ja kirjoittamattomiin sopimuksiin ja sääntöihin, jotka määrittelevät sen, millä tavalla yhteiskuntaa koskevat päätökset tehdään, millä tavalla käydään kauppaa ja millä tavalla nousee tieteen portaita. Valta on rakenteena yhteis-

Valtarakenteen ja yhteiskuntajärjestelmän yhteys

Ei siis ole hedelmällistä kysyä, miksi toisilla ihmisillä on enemmän valtaa kuin toisilla, vaan miksi toisissa yhteiskuntajärjestelmissä muodostuu suurempia vallan keskittymiä kuin toisissa. Miksi erilaisissa sopimusjärjestelmissä huipun ja perustan kuilu on erilainen kuin toisissa?

Nykyisen tilanteen rinnalle on selventävää ottaa esimerkki hiukan aikaisemmasta vastakkainasettelusta.

Pari sataa vuotta sitten, ennen kuin demokratia oli Euroopassa vakiintunut yhteiskuntajärjestelmä, vastakohtaisuudet liittyivät silloiseen ylimysten ja säätyjen johtamaan yhteiskuntajärjestelmään.

Alhaalla olivat työläiset, torpparit ja muut vähäväkiset, ylhäällä olivat hallitsijat, papit

ja aateliset. Alhaalla olivat silloiset siirto-
maat ja ylhäällä niiden päämaat. Luonnon
ja ihmiskunnan välinen polarisoituminen ei
vielä tällöin ollut yleinen ongelma. Kaikki
nämä kuuluivat osina silloiseen yhteiskunta-
järjestelmään, jota voitaisiin sanoa ylimys-
järjestelmäksi ja joka muodosti, kuten tie-
dämme, tavallaan vielä suuremman kuilun
ylhäällä ja alhaalla olevien väliin kuin de-
mokratiassa muodostuu.

Kehityksen myötä ylimysjärjestelmän kui-
lu silloisten hyväosaisten ja huono-osaisten
välillä vain kasvoi ja ongelmat lisääntyivät.
Valtioiden sisään syntyi eri suuntiin pyrkiviä
ryhmiä. Vanhan ylimysvallan rinnalle syntyi
työläisten diktatuuriin pyrkivä liike ja myös
demokratiaa kannattava liike paransi asemi-
aan. Näitä pyrkimyksiä ei saatu samansuun-
taisiksi muuten kuin kansallisuusaatteeseen
vedoten.

Vuoteen 1914 tultaessa tilanne kehittyi
kriittiseksi. Kolmenkymmenen vuoden ajan
sodittiin — välillä tosin henkeä vetäen. Ko-
ko tämän ajan yhteiskuntajärjestelmät vaih-
tuivat ja muuttuivat, kunnes Länsi-Euroo-
passa vakiinnuttiin nykyiseen demokratiaan
ja Itä-Euroopassa nykyiseen kommunistiseen
järjestelmään.

Mikä on vallan muoto?

Edellisissä kuvissa on valta kuvattu suunnik-
kaaksi, jonka sisällä ihmiset ja ryhmät ovat.
Suunnikkaan muoto ei kuitenkaan kuvaa hy-
vin vallan olemusta. Valtahan on kolmiomai-
nen. Tyypillisimmillään tämä rakenne ilme-
nee armeijan organisaatiokaaviossa. Ylhäällä
kapeana kärkenä ovat kenraalit ja everstit ja
alhaalla leveänä rintamana korpraalit ja so-
tamiehet. Valta on aina rakenne, jossa har-
voilla on paljon ja usealla vähän.

Kun suunnikas muutetaan kolmioksi, saa-
daan seuraava yksinkertainen kuva. Yhteis-
kunnallinen valtarakenne on kolmiomainen
ja siihen voidaan kuvitella päällekkäin kaikki
edellä puhutut vallan laadut, tiedollinen val-
ta, poliittinen valta ja taloudellinen valta.
Kaikilla niillä on kapea kärki ja leveä pe-
rusta.

Se että tilanne alussa esitettyjen ongelmien
kohdalla demokratiassa pahenee ja a-maa-
ilma ja b-maailma erkanevat yhä kauemmak-
si toisistaan, merkitsee tällä kuvallisella kie-

lellä sitä, että kolmio pyrkii tulemaan yhä
jyrkempisivuiseksi.

Mitä jyrkempi ja korkeampi valtakolmio
on, sitä heikompi asema alhaalla olevilla ih-
misillä ja ryhmillä on ja sitä voimakkaam-
min yhteiskunta joutuu lopulta alistamaan
(muuta yhteiskuntia ja) luontoa pystyssä py-
symiseensä.

Tämä on olennainen huomio. Se johtuu
siitä, että valta ei ole staattinen tila vaan jat-
kuva kilpailutilanne, prosessi, jossa eri yk-
silöt ja ryhmät kilpailevat vallasta yhteiskun-
nan sääntöjä noudattaen. Mitä jyrkempi val-
takolmio on, sitä kovempaa on kilpailu ja si-
tä enemmän kilpailun ylläpitäminen vaatii
energiaa ympäristöstä. *Luonnon kuluminen
ja alistettujen alistuminen aiheutuu kilpai-
lukustannuksista.*

Mutta kun kuilu tulee liian suureksi, ener-
giavirta alhaalta ylös katkeaa ja koko järjes-
telmä joutuu kriisiin.

Kilpailu jyrkentää valtaa

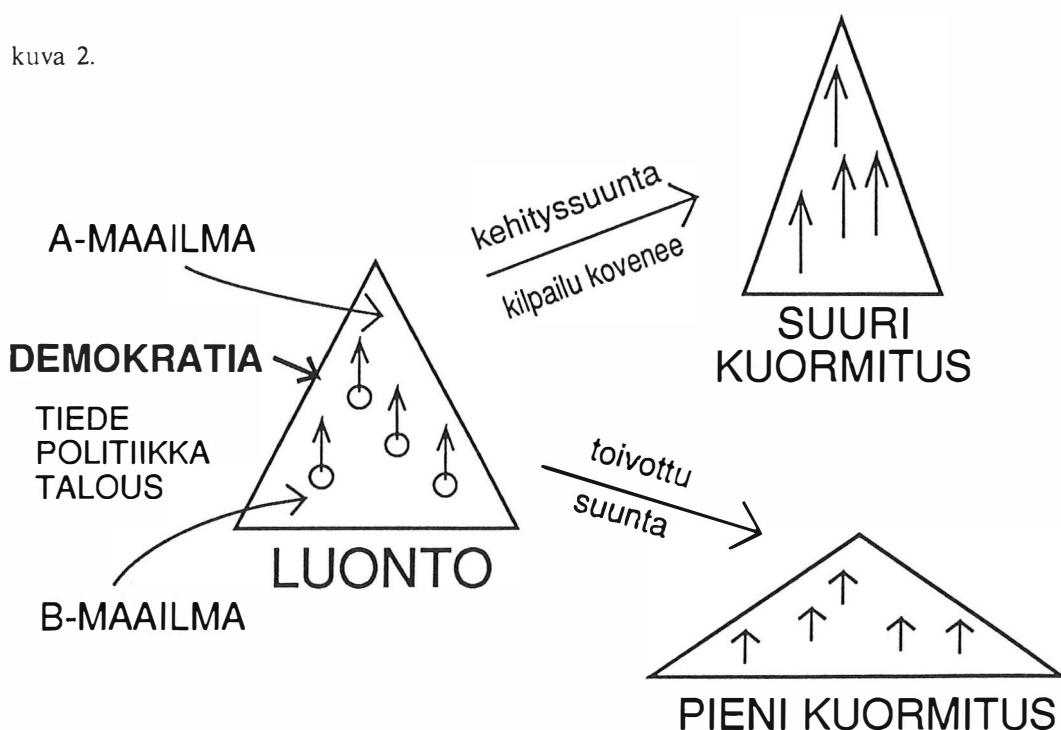
Se että tietyllä sääntörakenteella toimiva yh-
teiskunta kehittyi edellä kuvatusti yhä jyr-
kempään muotoon, johtuu siitä, että valta-
kilpailua on mahdotonta väistää.

Tietyillä säännöillä toimivan valtaraken-
teen sisällä kaikki ihmiset pyrkivät ylöspäin
tämän rakenteen keinoja noudattaen: joko
tietämään enemmän asioita, päättämään
enemmän asioista tai omistamaan enemmän
taloudellisia resursseja. Useimmat haluavat
näitä kaikkia, jotta voisivat tehdä maailmas-
ta itselleen ja läheisilleen paremman paikan.

Luonnollisesti tämä koskee myös niitä hen-
kilöitä ja ryhmiä, jotka pyrkivät supistamaan
a-maailman ja b-maailman välistä kuilua.
Jos joku on sillä tavalla erikoinen, että hän
pyrkii a-maailmasta b-maailmaan, se merkit-
see samalla sitä, että hänen mahdollisuutensa
muuttaa maailman rakennetta pienenevät.

Tämähän on se visainen ja ristiriitoinen
johtava kysymys, joka juuri tälläkin hetkel-
lä jäytää mm. vihreää liikettä: jos haluaa vai-
kuttaa käytännön päätöksenteossa, on han-
kittava lisää poliittista valtaa ja painettava
alas kilpailijoita; jos haluaa lisätä poliittista
valtaansa, on hankittava taloudellisia resurs-
seja ja käytettävä samalla entistä enemmän
luontoa; kun haluaa kerätä lisää rahaa, on
nostettava informaatiovaltaansa ja painetta-

kuva 2.

va alas vastakkaista informaatiota; ja kun haluaa laajentaa informaatiovaltaansa, on lisättävä poliittista valtaansa — ja kaikki tämä kuluttaa luontoa. Eivätkä kilpailijatkaan helleitä vaan pyrkivät lisäämään omaa valtaansa.

Tästä noidankehästä ei ole poispääsyä *niin kauan kuin kauppaa käydään vanhoin säännöin, poliittiset päätökset tehdään vanhoin säännöin ja tietoa levitetään vanhoin säännöin*. Niin kauan valtakolmio jyrkkenee ja a-maailma ja b-maailma joutuvat yhä kauemmaksi toisistaan, toimittiinpa yksittäisissä asioissa kuinka järkevästi ja viisaasti tahansa.

Tämä koskee myös demokratiaa

Demokraattisin menetelmin voidaan varmasti hoitaa monenlaisia ongelmia. Voidaan laajentaa yleistä terveydenhoitoa, aikaansaada yleinen opetus ja parantaa erilaisten eturyhmien asemaa. Yksittäisissä tapauksissa voidaan myös parantaa yksilöiden asemaa ja säästää luontoa.

Mutta näihin yksittäisiin kohteisiin kuluva energia on otettava muualta, järjestymättömästä maailmasta ja näin kokonaistilanne huononee, vaikka siitä ei heti saadakaan tieteellisesti todistettua tietoa juuri siitä syystä, että paine kohdistuu järjestymättömiin yksilöihin ja sattumanvaraiseen luontoon, b-maailmaan.

Selvästi sanottuna: demokraattisten päätöksentekojen aikaansaama a-maailman ja b-maailman kuilu ei demokraattisesti voida kaventaa.

Tämä on hankalasti käsiteltävä ja käsiteltävä ajatus.

Ajatellaan mieluummin, että demokratiaa ei sovi pilkata. Ajatellen mieluummin, että demokratia on kyllä hyvä, mutta sitä käyttävät ihmiset huonoja. Ajatellaan, että tilanne muuttuu, kun ihmiset oppivat auttamaan heikkoja ja suojelemaan luontoa.

Nämä ajatukset ovat kuitenkin toiveajateltua, joille ei ole kokemuksellista pohjaa. Ne perustuvat epärealistiseen tai minä sanoisin epämielekkääseen maailmankuvaan. Ihmisen muuttumista epäitsekäämmäksi on toivottu ikiajoista, mutta samana hän on pysynyt ja tulee varmaan pysymäänkin. Oma mieli on aina lähinnä.

Sen sijaan se, millä tavalla ja missä mittakaavassa ihmisten itsekkyyks käytännössä ilmenee, kyllä muuttuu. Se muuttuu niiden sääntöjen mukana, joilla yhteiskunnassa itsekkyyttä toteutetaan; joita nuodotetaan, jotta saataisiin arvonantoa, tietoa, vaikutusvaltaa ja rahaa. Näiden sääntöjen kokonaisuus on yhtä kuin yhteiskuntajärjestelmä.

Kun demokraattinen yhteiskuntajärjestelmä johtaa umpikujaan, muuta ratkaisua ei ole kuin se, että on siirryttävä noudattamaan poliittisia ja taloudellisia sääntöjä, joiden mukaan voidaan harrastaa itsekkyyttä pienemmin yhteisin kuluin. On siirryttävä uuteen yhteiskuntajärjestelmään, jossa valtarakenteessa nousu ei vaadi niin kovaa kilpailua. Käytetyllä kuvakielellä tämä tarkoittaa sitä, että on *siirryttävä loivempaan valtarakenteeseen*.

Loivempaan valtarakenteeseen

Nyt siis kysymys kuuluu, millainen olisi demokratiaa loivempi valtarakenne. Vastaus tähän löytyy kohtuullisen helposti — näin omi-

tuisen kysymyksen esittäminen on vaikeaa.

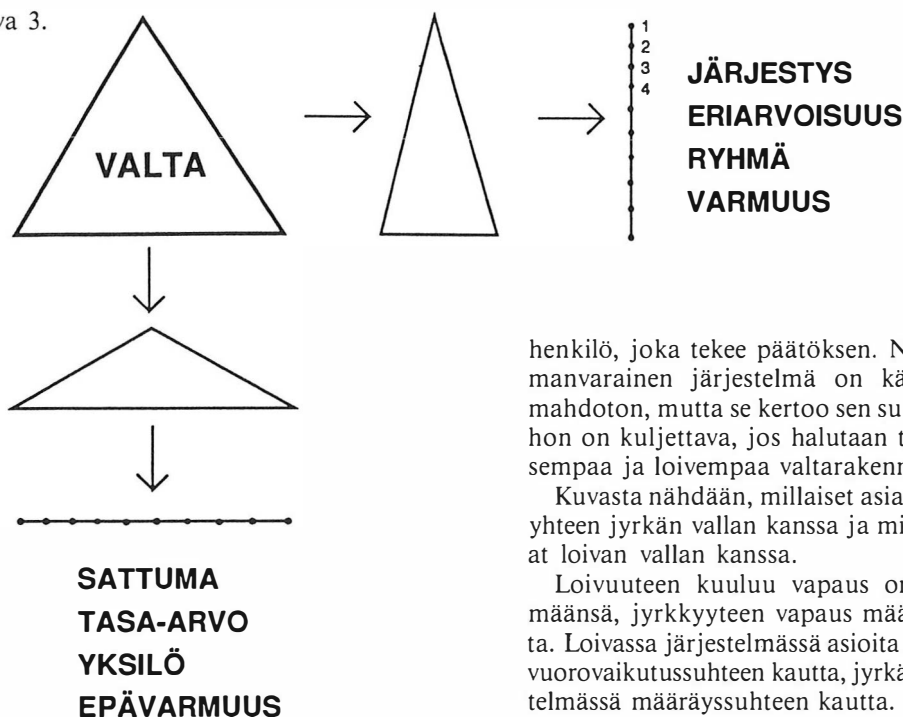
Ratkaisun periaate selviää seuraavasta kuvasta, joka on hyvin yksinkertainen ja helppo omaksua. Tämä on aivan perustava kuva ja kun sen ymmärtää, ymmärtää olennaisen vallasta.

Kuten todettu, valta on kolmiomainen. Se muodostuu *pystysuorasta komponentista, joka on järjestystä, ja vaakasuorasta komponentista, joka on sattumaa*.

Kun valtakolmio litistetään mahdollisimman jyrkäksi ja kapeaksi, saadaan pystysuora viiva. Tähän yksilöt voidaan merkitä järjestysnumeroilla ylhäältä alas. Tällainen järjestelmä merkitsi sitä, että jokaisella ylempanä olevalla on valta tehdä alempia koskevia päätöksiä. Tällaista absoluuttisen diktatorista järjestelmää ei tietenkään missään ole, mutta tämä kertoo, että valta on nimenomaan järjestystä.

Ja taas kolmio litistetään mahdollisimman loivaksi ja matalaksi, saadaan vaakasuora viiva, jossa yksilöt ovat ilman järjestystä eli sattumanvaraisesti, koska kukaan ei ole toisen yläpuolella. Kun tällainen järjestymätön joukko tekee yhteisen päätöksen, se tarkoittaa sitä, että valitaan sattumanvaraisesti se

kuva 3.

henkilö, joka tekee päätöksen. Näin sattumanvarainen järjestelmä on käytännössä mahdoton, mutta se kertoo sen suunnan, johon on kuljettava, jos halutaan tasa-arvoisempaa ja loivempaa valtarakennetta.

Kuvasta nähdään, millaiset asiat kuuluvat yhteen jyrkän vallan kanssa ja millaiset asiat loivan vallan kanssa.

Loivuuteen kuuluu vapaus omaan elämänsä, jyrkkyyteen vapaus määrätä muita. Loivassa järjestelmässä asioita hoidetaan vuorovaikutussuhteen kautta, jyrkässä järjestelmässä määräyssuhteen kautta. Loiva järjestelmä suosii luovuutta, jyrkkä järjestelmä

vanhaa järjestystä. Loivassa järjestelmässä kilpailu on heikompaa, jyrkässä järjestelmässä kovempaa. Tämähän on selvää, ja useimmat varmaan näistä syistä haluaisivat hankkia nykyistä loivemman yhteisen valtarakenteen.

Mutta sitten tullaan maksun puolelle.

Ryhmä kuuluu jyrkkyyteen, yksilö loivuuteen. Mitä enemmän ja mitä eriarvoisempia ryhmiä järjestelmä sisältää, sitä jyrkempi valta on. Tämä selittää sen, miksei nykyisin keinoin pystytä parantamaan työttömien ja muiden syrjäytyneiden asemaa. Demokratiiaan kuuluva ihmisten ryhmittäminen eriarvoisten syrjäytettyjen ryhmiin tekee vain järjestelmää yhä jyrkemmäksi ja kokonaisuudessaan heikentää alhaalla olevien ja luonnon asemaa, vaikka tarkoitus olisi päinvastainen. (Huomaa työttömien ja luonnon vastakkain joutuminen.) Oikea menettely olisi vähentää talouden ja politiikan ylrakenteiden ryhmittelyä, mutta tämä on tietysti näiden ryhmien etuoikeuksista nauttivista sangen ikävää.

Varmuus kuuluu jyrkkyyteen, epävarmuus loivuuteen. Mitä suurempi arvo annetaan sille, että hyviin tavoitteisiin varmasti päästään, sitä jyrkempää valtaa suositaan. Mitä loivempaa valtarakennetta halutaan, sitä suurempi epävarmuus asioiden kehityssuunnasta on siedettävä. Tämäkin on aika ikävä maksu ja se koskee jokaista. Yleensä omia tai oman ryhmän näkemyksiä pidetään niin oikeina, että niitä olisi muidenkin ehdottomasti noudatettava.

Mitään ei saada ilmaiseksi ja niin myös nämä maksut on suoritettava, jos halutaan siirtää loivempaan valtarakenteeseen ja poistaa alussa esitetyt ongelmat. Itse asiassa tässä on esitetty juuri ne maksut, joiden olemassaolosta johtuu se, ettei loivempaan valtarakenteeseen siirtymisestä vielä ole edes keskusteltu. On kuviteltu, että jollain ihmeellisellä tavalla voitaisiin alistamisen aiheuttamat ongelmat poistaa muuttamatta vanhoja ajatuksia ja alustusrakenteita.

Ikävä kyllä se ei käy päinsä. Uusi suunta vaatii uuden toerian ja uuden käytännön. Teoreettinen ratkaisu on tässä selvinnyt: Vallan loiventaminen merkitsee yhteiskunnallisen päätöksenteon järjestyksellisyyden vähentämistä. Tämän ajatuksen käytännöllistä ulottuvuutta tarkastellaan seuraavassa.

Jatkuu seur. numerossa

TIINA TIKKANEN

yht.kand.
Helsinki

Elämän leikki

Ajatuksia Schillerin estetiikasta

Esitelmä
INKAssa 16.3.1988

Ihmisen kokonaisuus on hajonnut.

Valtio on vieraantunut kansalaisista, ja hallitut tuntevat syvää halveksuntaa julkista valtaa kohtaan.

Yhteiskunta käyttää yksilöä omiin tarpeisiinsa: hänestä tulee pelkkä ammattinsa tai tietonsa jälki.

Kulttuuri ei aseta ihmistä vapauteen vaan kehittää hänessä jatkuvasti uusia tarpeita. Tiede pyrkii viihdyttämään, ei jalostamaan. Tieteessä abstraktiohenki sammuttaa tulen sydäimestä ja tarkka muisti korvaa elävän ymmärryksen. Käytäntö ja teoria eivät lyö toisilleen kättä: sillä aikaa kun toiset ajattelevat toimeettomina toiset toimivat ajattelemattomasti.

Näin valittaa runoilijafilosofi Friedrich von Schiller 200 vuotta sitten.

Ranskassa vapaus, veljeys ja tasa-arvo yritetään toteuttaa vallankumouksella. Schillerin innostus vaihtuu kauhuksi upseiden ihanneiden sortuessa jakobiinien hirmuvaltaan.

Myös Schiller haluaa toteuttaa poliittisen vapauden, 'suurimman kaikista taideteoksista'. Hänen mukaansa on lähdettävä liikkeelle yksilöstä, sillä ainoastaan eheytyntynyt ihminen voi rakentaa harmonisen yhteisön.

Schillerin sanoin:

"Kun valo syttyy ihmiseen, ei hänen ulkopuolellaan ole enää yötä"

Kultainen keskitie

Schiller syntyy kahden aikakauden taitteeseen. Valistusmielisen Kantin ajatukset tekevät häneen syvän vaikutuksen. Tulevaisuudesta tuulahtavat vastaan romantiikan tunteen ja mielikuvituksen korostus. Tässä tilanteessa Schiller säästyy äärimäisyyksiltä. Hän ei kuivetu pelkän kriittisen järjen johdatettavaksi eikä suostu myöskään heittäytymään tunteen syövereihin.

Tunne ja järki ovat kaksi olemisen perusvoimaa, jotka tulisi saattaa keskenään hedelmälliseen vuorovaikutukseen repivän taistelun sijasta.

'Kirjeissään ihmisen esteettisestä kasvatuksesta' (Die Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen, 1795) Schiller nimeää nämä olemassaolon perusprinsiipit aistivietiksi ja järkivietiksi.

Aistivietti on aistimusten ja tunteiden aluetta. Tunteiden virralle on ominaista jatkuva muuttuminen. Aistivietti on elämistä tässä ja nyt, tässä eksistenssissä, tässä ruumiissa. Sen kautta ihminen avautuu maailmalle, antaa todellisuuden moninaisuuden kulkea lävitseen.

Jos ajalehti tapahtumien virrassa loputtomiin, on vaarassa hukata itsensä maailmaan. Järkivietti liittyy ihmisen ikuiseen per-

soonaan ja kykyyn katsoa asioita matkan päästä; siinä ihminen ulottuu pienen itsensä ja nykyhetken yli. Kun aistivietti avautuu vastaanottamaan, pyrkii järkivietti ymmärtämään, käsittämään maailmaa. Järkivietin avulla ihminen muodostaa kokemastaan ajatuksia, joilla voi myös muuttaa todellisuutta.

Ihmisen olemassaolo on parhaimmillaan tasapainoista hengitystä aistivietin ja järkivietin välillä. Herkkä vastaanottavuus muodostaa omalle ajattelulle elävän kasvupohjan. Ajattelu jäsentää kokemusmaailmaa. Säilyäkseen elävänä ajattelu suostuu joustavasti muuntumaan uusien kokemusten edessä.

Villi vai barbaari?

Schillerin kirjeissä on syvä omakohtaisuuden tuntu. Katsoessaan peiliin hän ei näe kuvaa harmonisesta ihmisestä, vaan vastakkaisten voimien ristitulessa kamppailevan nykyaikaisen sielun. Hänessä itsessään käyvät jaakopinpainia kiihkeä aistillisuus ja kaipuu ruumiillisuudesta vapautuneeseen henkisyysyteen.

Schiller havaitsee myös ympärillään yksipuolisuudesta toiseen ajautuvia tai yhdelle puolelle juuttuneita ihmisiä. *Villiä* hallitsee raaka luonto ja häntä ajaa eteenpäin halu. Villi ei välitä etsiä persoonaansa, hakea ajattelunsa aktiivista voimaa. Hän pitää kaikkea kulttuurin ja muodon maailmaa teeskentelynä.

Barbaarissa äly on tuhonnut tuntemisen. Hänessä asuu luonnottomuus, keinotekoisuus: hän halveksii luontoa ja ylistää muodon maailmaa. Barbaari täyttää velvollisuutensa, mutta hän ei tunne säiliä. Barbaari elää joko menneisyydessä tai tulevaisuudessa. Hän ei osaa elää tässä ja nyt, koska aistivietin alue hänessä on kuivettunut olemattomiin. Barbaari ei uskalla luopua hetkeksiäkään itsestään ja antautua maailman hiljentyneeseen kuuntelemiseen, sillä hän tuntee olonsa turvallisiksi ainoastaan vangitessaan ilmiöt käsitteiden verkkoon.

Schiller on näkevinään ympärillään enemmän barbaareja kuin villejä. Valistus on kasvattanut ihmisiä jakamalla heille tietoa, ruokkimalla älyn aluetta. Tieto muuttuu kuitenkin voimaksi vasta silloin, kun se 'liikuttaa' meitä kahdella tavalla: tieto, joka vetoaa tunteeseemme, saa meidät myös liikkeelle toteuttamaan ajatuksiamme käytännössä.

Esteettisen kasvatuksen tehtävä on huolehtia siitä, että kasvatusta läpäisee koko ihmisen. Schillerin sanoin: ”Tie sydämen kautta päähän on avattava?” Barbaareille on luotava uusi aistimisen- ja tuntemisen kyky. Schillerin kirjeissä ’estetiikka’ pääsee lähelle alkuperäismerkitystään: estetiikka tulee kreikan sanasta *aisthesis*, joka tarkoittaa aistimellista havaintoa.

Itsekasvatuksen taide

Ulkoapäin annettavan kasvatuksen päämäärä on tehdä itsensä tarpeettomaksi, valmistaa ihminen kasvattamaan itse itseään. Lapsen kasvatuksessa aikuisuuteen esteettisen elementin tehtävänä on huolehtia lapsen kaikkien olemuspuolten kehittämisestä harmoniseksi kokonaisuudeksi, jossa vapaa itsemäärääminen voi aikanaan ilmetä.

Paras tapa kasvattaa toista on toimia hänelle mallina. Lapsen kasvattajan työ palautuu itsekasvatukseen: aikuisen on huolehdittava ennen kaikkea omasta eheydestään.

Parhaimmillaan kasvatusta on taidetta. Taideteoksessa taiteilija pyrkii antamaan materiaalille sopivan muodon. Kasvatustaiteessa myös muovattava aines itsessään vaatii kunnioitusta. Kasvattaja yrittää löytää lapselta olevan siemenen, ominaislaadun, jonka hän saattaa kasvamaan etsimällä sille sopivia kasvun teitä.

Taide on leikkiä aineen ja hengen välillä. Aistivietti ja järkivietti pääsevät sopusointuun leikkivietissä. Kasvattaessaan lasta aikuinen saattaa hänen voimansa elävään leikkiin. Kun olemuspuolet ovat tasapainossa, mikään niistä ei pakota ihmistä. Ainoastaan leikin alueella voi ilmetä todellinen vapaus. Siksi Schiller voi sanoa: ”Ihminen on täysi ihminen ainoastaan silloin kun hän leikkii.”

Leikki sisältää idean liikkuvuudesta. Harmonia ei ole pysyvä tila vaan tasapainopiste, jonka ohitamme ja joka on valloitettava jatkuvasti uudelleen.

Ihminen ei ole koskaan valmis. Ettei leikki loppuisi, on aikuisesta tehtävä lapsi jälleen. Aikuisen kohdalla vapauden vaaliminen on paluuta lapsen viattoman ihmettelyn tilaan. Leikissä ja taiteessa aikuisella on mahdollisuus avartaa kaventunutta olemistaan ja rikkoa niitä uomia, johon hänen kokemuksensa on jähmettynyt. Esteettinen tila on hetki vapautta kaikesta määrittelemisestä.

Onko keskitie kultaisin?

Entä oma aikamme?

Yhteiskunta toki huolehtii tarpeistamme. Koulu kasvattaa jakamalla tietoa. Järjen ja tunteen funktiot elämässä tekevät Schilleriin nähden kuperkeikan: tunne anastaa aktiivisen päättävän mahdin paikan, ja järki alennetaan passiiviseksi tiedon vastaanottajaksi. Sähköinen viestintä venyttää kaksinaisuuden äärimmilleen: tietokoneälyn tunteettoman järjen vastapainoksi meille valmistetaan järjestöntä tunnetta pursuavaa videoväkivaltaa. Turtunut aistillisuus tarvitsee kovan kolauksen lähteäkseen liikkeelle.

Ihminen leikkii itse tai hänellä leikitään.

Antautuessaan oman aikansa arvojen talutusnuoraan yksilö alentuu yhteiskunnan pelinappulaksi. Hän ei pysty ottamaan vastuuta itsestään; ehkä hän ei halua.

Taito leikkiä tietoisesti oman itsensä ja ympäristönsä erilaisilla olemuspuolilla on elämäntaidetta. Se ei tarkoita jatkuvaa horjahdeltua tunteen ja järjen välillä, vaan pyrkimystä yhdistää nämä voimat toisiinsa. Ihminen on kokonainen ihminen vasta silloin, kun hän ei yhtenä hetkenä ole pelkkää järkeä ja toisena silkkaa tunnetta — ykseys syntyy, kun tunne ja järki läpäisevät toisensa.

Elämäntaiteessa ihminen on taiteilija, joka leikkii itsellään. Aikuisen itsenäisyyden kautta hän pystyy palautumaan lapsuuden uuteen määräytymättömyyteen. Aikuinen ja lapsi leikkivät hänessä lakkaamatta.

Kurttuotsaisesta ponnistelusta harmonian saavuttamiseksi on leikki kaukana. Leikki-mieli kätkee kyvyn nauraa hyväntahtoisesti omille vinksahduksilleen ja voiman jatkaa silti.

Leikki pylläyttää ajatuksia nurin. Kuka sanoo että harmonia olisi niin tärkeää — eikö kaikki suuri synny suloisesta kaaoksesta? Ehkä leikki tapahtuukin harmonian ja kaaoksen, ykseyden ja moneuden, kokonaisuuden ja hajallaan olevan välillä — jos ihminen ei pystykään ratkaisemaan ristiriitaa, hänellä on ainakin seurattavanaan kiintoisa näytelmä.

On vaikea leikkiä yksinään — toisten kanssa se onnistuu paremmin. Ehkä harmonia onkin sosiaalinen tapahtuma?

EEVA
KARSISTO
Maaninka

Šamanismi — ihmisen eheyttäminen

Kriittisessä korkeakoulussa
pidetty esitelmä sarjassa
Kelle sieluni annan?

Nykyisin šamanismi mielletään menneeseen aikaan kuuluvaksi. Tutkijat tekevät tutkimuksia ikäänkuin kadonneesta kulttuuri-ilmiöstä. Tämä ei ole ainoa totuus. Šamanismi elää ja saa osakseen uutta kiinnostusta. Yhä useammat ihmiset hakeutuvat erilaisten kokonaisvaltaisten elämänmallien piiriin. Ja koko ajan on ollut ihmisiä, jotka ovat eläneet šamanistisesti, itse ehkä tietämättä, että heidän elämäntavalleen voi antaa tämän vanhan kunnianarvoisen nimikkeen.

Mitä šamanismi on?

Šamanismi on kymmeniätuhansia vuosia, mahdollisesti 50000 vuotta vanha menetelmä, jonka avulla on huolehdittu yhteisön hyvinvoinnista. Šamaania on tarvittu, kun on sairastuttu, tarvittu tietoa riistalaumojen sijainnista, kadotettu esineitä, luonnononnettomuudet ovat vaivanneet — on siis tapahtunut tai ollut tapahtumassa jokin arkirutiinista poikkeava tärkeä asia. Šamanismi lähtee siitä, että ihminen on osa luontoa, osa fyysistä ja osa henkistä luontoa. Luonnossa kaikki on riippuvaista kaikesta. Ei voi erottaa näkyvää ja näkymätöntä luontoa. Tieteen edistyessä on tosiasiaa lähestytty alkuperäistä vuosituhantista tietoa: on tehty näkymätöntä maailmaa näkyväksi, käsitettäväksi. Se ei ole vierasta šamanismille, siinä ajattelumaailmassa on kaikki näkymätön ollut näkyvää jo ihmiskunnan alkuperimästä lähtien.

Nykyisin šamanismi mielletään menneeseen aikaan kuuluvaksi. Tutkijat tekevät tutkimuksia ikäänkuin kadonneesta kulttuuri-ilmiöstä. Tämä ei ole ainoa totuus. Šamanismi elää ja saa osakseen uutta kiinnostusta. Yhä useammat ihmiset hakeutuvat erilaisten kokonaisvaltaisten elämänmallien piiriin. Ja koko ajan on ollut ihmisiä, jotka ovat eläneet šamanistisesti, itse ehkä tietämättä, että heidän elämäntavalleen voi antaa tämän vanhan kunnianarvoisen nimikkeen.

Korostan, että puhun tässä šamanismista nykyajassa. Se joka haluaa tutustua šamanismin historiaan, löytää kirjastoista runsaasti luettavaa. Nykytilasta tuskin mitään.

Selvennän alussa pari käsitettä, joita käytän.

Šamanismilla tarkoitan šamanistista elämäntapaa, jonka mukaan universumi on kokonaisuus. Muutokset kaikessa, pienissäkin kokonaisuuden osasissa, heijastuvat laajalle. Kuin veteen heitetty kivi, joka ei ainoas-

taan riko vedenpintaa, vaan lähettää aallot laajalle ja muuttaa myös yläpuolella olevan ilman liikettä, alapuolella olevan veden liikettä, pohjaan pudottuaan muuttaa pohjan muotoa, liikuttaa hiekkaa, mutaa, kasveja; siellä mistä kivi otettiin, muuttui rantaviiva, pieneliöitten elinpaikka, kasvien itiöiden itämispaikka jne. Näin myös ihminen itse lähettää tietoisesti ja tietämättään muutosalttoja muuhun luomakuntaan. Ja muutokset ihmisessä ovat heijastumia muista luomakunnan muutoksista.

Šamaani on henkilö, jolle on annettu šamaanin arvonimi hänen autettuaan monia ihmisiä šamanistisin menetelmin. Kukaan ei siis voi ruveta šamaaniksi tai kutsua itseään šamaaniksi. Sen voivat vain toiset henkilöt tehdä. Ja koska emme enää elä tiiviissä kylä- ja heimoyhteisöissä, voivat šamaanin autettavat olla hyvinkin laajalla maantieteellisellä alueella.

Šamanistisesti voi elää kuka tahansa ja harjoiteltuaan voi käyttää tavallisimpia tekniikoita itsensä ja läheistensä hyvinvoinnin edistämiseksi. Jokainen ihminen voi oppia tekniikan siitä, kuinka siirrytään muuttuneeseen tietoisuuden tilaan. Täydellinen yhteys luontoon on mahdollista saavuttaa kenen tahansa, joka sitä haluaa, ja missä tahansa. Ihminen ei opettele tässä menetelmässä näkemään niinkään fyysisillä silmillään kuin intuitiollaan. Vain tosikot saattavat kohdata vaikeuksia, henkimaailmassa kun on uskottoman paljon huumoria.

Kehittykö šamanistisesti elävästä šamaani, on toinen juttu. Aina on kyseessä pitkä ja intensiivinen tie, vaativa mutta myös antoisa. Sillä tiellä on kärsivällisyys paras hyve.

Miten šamaani työskentelee?

Yleisimmin tunnettu ja myös yleisimmin käytetty šamaanin työskentelymenetelmä on ns. matka. Se tarkoittaa sitä, että šamaani jonkin stimulantin avulla siirtyy tästä tietoisuuden tilasta, reaali maailmasta, ei-tavalliseen tietoisuuden tilaan. Stimulanttina käytetään tavallisimmin rummutusta. Rummutus aktivoi sellaisia hermoratoja ja aivojen osia, jotka tavallisesti eivät ole käytössä. Šamaani näkee ja kokee tässä muuttuneessa tie-

toisuuden tilassa asioita, joita hän voi käyttää itsensä, autettavansa, läheistensä tai yhteisönsä parhaaksi. Šamaani ei ole muussa maailmassa siitä mielessä, että hän olisi pois tästä maailmasta. Hän tunnistaa joka hetki, missä hän liikkuu. Hän ei yleensä ole niin syvällä poissa kuin esimerkiksi nukkuessaan.

Šamaanin maailma on matkoilla kolmijakoinen. Se on sama kaikilla šamaaneilla ympäri maailmaa. On ylinen, alinen ja keski-maailma. Aliseen mennään yleensä tapamaan voimaeläintä ja apuvoimia, yliseen hakemaan neuvoa opettajalta ja apuhengiltä. Tämä on erittäin yleistäen sanottu. Variaatioita on yhtä paljon kuin matkaajikin, ja joka matkalla on erilainen ”matkaohjelma”.

Alinen ei ole sama kuin Tuonela. Se ei ole kuolleitten valtakunta. Se on rikas ja monimuotoinen maailma, jokaisella matkaajalla omanlaisensa. Mutta tiettyjä yhtäläisyyksiä on. Aliseen mennään tunnelin läpi. Tämä sisäänkäynti on olemassa sekä reaali maailmassa että muuttuneessa tietoisuuden tilassa. Tunneli johtaa uloskäyntiin, josta avautuu näköala aliseen. Siellä matkaaja kohtaa voimaeläimensä, esittää kysymyksensä ja antautuu eläimensä voimalle. Šamaani tuntee tarkoin alisen topografian. Siellä on monia erilaisia alueita, joihin matkataan eri tarkoituksissa. Koko ajan šamaani näkee, kuulee, tuntee, haistaa ja maistaa. Hänelle saattaa tapahtua sekä hauskoja että traagisia tapahtumia, matka ei aina ole miellyttävä. Hän saattaa kohdata asioita, jotka tekevät kipeää, ovat tuskaa tuottavia. Matkoillaan šamaani myös tutustuu erilaisiin apuhenkims. Ne saattavat olla eläimen, kasvin, kiven tms. hahmossa tai saattavat olla niistä irrallisia henkiä. Kaikella on tarkoituksensa, šamaani ottaa selville, mikä mikin on ja mitä hän mihinkin voi käyttää. Kaiken tämän tutkiminen on loputon prosessi. Alinen saattaa laajeta kerroksiksi. (Tuttu on myytti kaksipohjaisesta järvestä.) Šamaani liikkuu suveenisti eri alisen kerrosten välillä, opettelee topografiaa, tutustuu auttajiinsa, tarvittaessa pyytää apua ja neuvoa, joskus ehkä vain lepää hetken.

Yliseen lähdetään myös reaali maailmassa olevasta ylöspäin kurkottuvasta tilasta. Reitti ylös on siis sekä reaalisessa että ei-reaalisessa tilassa. Ylinen ei ole sama kuin taivas. Ylisessä voi myös olla monta kerrosta, ja sen topografia on taas hyvin vaihteleva, jokaisella omansa. Ylisessäkin on tärkeää oppia

tuntemaan kartta, tietää missä liikkuu. Šamaanilla on ylisessä henkilökohtainen opettaja, jota hän käy tarpeen vaatiessa tervehdymässä ja neuvoa pyytämässä. Lisäksi hänelle kertyy vuosien mittaan useita apuopettajia, jotka opastavat häntä vastauksen etsimisessä.

Se, tekeekö šamaani matkan yliseen vai aliseen, riippuu kysymyksestä ja entisistä kokemuksista. Joskus šamaani saattaa käydä molemmissa saman matkan aikana.

Šamaani tekee matkoja myös keskimaailmassa. Se on tämä reaali maailma, mutta lisäksi se käsittää kaikki ne henkiset ulottuvuudet, joita emme normaaliolossa tässä maailmassa huomaa. Šamaani näkee, kuulee ja liikkuu keskimaailmassa huomioita tehden ja auttaen. Kyse on siis hengen liikumakyvystä, näkemisestä ja intuitiosta. Keskisen aika on aina reaaliaikaa, ylisen ja alisen aika on ajattomuutta.

Mainitsin alisen yhteydessä voimaeläimen. Tuhansia aikoja ennen Darwinia šamanistisissa kulttuureissa tiedettiin, että ihmiset ja eläimet ovat äärettömän lähellä toisiaan, että ihmisessä on eläimellinen osa. Ja että ihmisessä on osa kasveista, osa kivistä, mineraaleista, osa vedestä, osa kaikesta mitä maailmankaikkeudessa on. Šamaanilla on siis toisessa todellisuudessa voimaeläin, joka edustaa tätä yhteyttä luonnon kokonaisuuteen. Hän käyttää voimaeläintään voiman lähteenä ja luomakunnan edustajana. Šamaani pystyy kommunikoimaan eläinten, kasvien, kivien ja kaikkien luonnon ilmiöiden kanssa. Šamaanit ovat usein erikoistuneita, he saattavat käyttää enemmän jotakin luonnon-elementtiä kuin toista.

Matkoilla haetaan voimaa ja tietoa. Tieto, jota tarvitaan, saattaa olla uutta, unohtunutta tietoa, se saattaa olla yhdistelmä monista eri tiedonmuruksista, se saattaa olla täysin unohtunutta sukupolvien takaista tietoa. Ja sieltä se löytyy, jostakin ei-tavallisen tietoisuuden tapahtumasta. Tässä ei ole mitään mystistä šamanistiselta kannalta, vaan vain nöyryyttä suunnattoman suuren ja loputtoman universaalitiedon ja voiman edessä, vapautta toimia välittäjänä eri maailmojen välillä. Tieteentekijät ovat mitanneet, että ihmisellä on käytössään aivokapasiteetistaan vain noin 10 %. Šamaanilla on käytössään muuttuneessa tietoisuuden tilassa huomattavasti enemmän. Näin selvittyä uskomattomankin tiedon uskottavuus.

Šamanismissa voima ei milloinkaan tarkoita valtaa, vaan se on henkilöä vahvistavaa voimaa, eikä šamaani voi koskaan käyttää voimaansa toisen henkilön vahingoksi. Jos hän sen tekee, hän vahingoittuu itse kaksinkertaisesti. Ja se taas tarkoittaa voiman menetystä. Ajattelussa toimii yleinen totuus: paha palaa lähettäjänsä.

Šamanistista matkaa ei koskaan tehdä huihin vuoksi, vaan sillä on aina jokin tarkoitus. Useimmiten se on vastauksen etsiminen johonkin kysymykseen. Kun šamaani on matkalla, hän ei suinkaan ole passiivinen tiedon vastaanottaja, vaan aktiivinen, etsivä, kyselevä, kokeva, liikkuva, havainnoiva. Šamaani työskentelee. Hän työskentelee rajusti, laajentuneella aivokapasiteetillaan. Siksi hän on matkalta palattuaan usein hyvin väsynyt. Välittömästi matkan jälkeen šamaani tekee tulkintansa, antaa vastauksen kysymykseen.

Šamaani tulkitsee saamansa informaation kokemuksensa pohjalta. Hän on tehnyt satoja ja tuhansia matkoja toiseen todellisuuteen, hänellä on jo selvillä, kuinka hän lukee, kuinka tulkitsee kokemansa. Eri šamaaneilla voi olla hyvin samanlaisia tulkintoja samantapaisista visioista, erilaisia tulkintoja samantapaisista visioista tai samanlaisia tulkintoja erilaisista visioista. Ja ne eri tulkinnat ovat aivan tosia, käyttökelpoisia ja yhtä hyviä.

Šamanistinen käsitys sairaudesta

Šamanistisessa eheyttämisajatuksessa on yksinkertaistetusti sanottuna kaksi tapaa käsitellä sairaus: ihmisessä on jotain, mikä ei häneen kuulu, tai ihmisestä puuttuu jotain, mitä häneen oikeastaan kuuluu. Šamaanin tehtävä on tuoda puuttuva osa tai poistaa liika. Šamaani ei tee diagnoosia siinä mielessä kuin me sen tavallisesti ymmärrämme, hän ei anna nimitystä potilaan sairaudelle. Apua tarvitseva saa tehdä sen itse, mikäli tarvitsee, tai pyytää diagnoosia lääkäriltä. Aluksi šamaani keskustelee tarkkaan apua tarvitsevan kanssa. Hän selvittää sen, voidaanko käyttää šamanistista menetelmää, voidaanko niitä käyttää nyt, myöhemmin tai ehkä ei koskaan. Hän selvittää, pystyykö hän auttaamaan tässä tapauksessa yksin, vai tarvitsee-

ko hän useamman šamaanin apua, tarvitaanko useampi yhteinen istunto vai riittääkö yksi.

Šamaanille on hyvin tärkeää, että hän eläytyy autettavansa elämäntilanteeseen, intiaanien sanontaa käyttäen kulkee hänen mokkaasiineissaan. Siksi tapa, jolla šamaani johdattelee autettavaa kertomaan itsestään, saattaa sivullista hämmästyttää: mitä tämä kuuluu asiaan, itse sairauteen. Šamaanille on tärkeää tietää, milloin sairaus ilmeni, mitä sitä ennen tapahtui, mitä silloin ja mitä sen jälkeen. Hän ei voi eheyttää autettavaa, ellei hän pysty tietämään, millaista tämän elämä on. Siksi šamaani kartoittaa tarkkaan apua pyytävän elämänolot.

Šamaani tutkii tarkoin myös itseään, ennen kuin aloittaa toisen auttamisen. Hänen on tunnettava itsensä vahvaksi ja voimakkaaksi, sillä jos hän työskentelee aikana, jolloin hän ei ole voimakas, saattaa autettavan sairaus koteloitua ja jopa pahentua. Siksi šamaanin on oltava hyvin tietoinen omasta senhetkisestä henkisestä ja ruumiillisesta tilastaan.

Olen käyttänyt sanaa eheyttäminen. Mielestäni se kuvaa paremmin šamaanin työtä kuin sana parantaminen. Kuten edellä jo sanoin, šamaani auttaa ihmistä ehjäksi, kokonaiseksi. Hän ei muuta ihmisessä mitään, hän ei muuta mitään huonoa paremmaksi. Ihminen saattaa kyllä itse muuttaa itseään, toimia omana parantajanaan.

Mikäli käytetään joitakin lääkeaineita, šamaani ottaa ne eikä potilas. Tässä on huomattava ero viralliseen lääketieteeseen nähden. Joissakin kulttuureissa šamaanit käyttävät hallusinogeeniä saadakseen voimakkaampaa informaatiota toisesta todellisuudesta. Suomessa tämä ei ole tavallista. Joissakin tapauksissa šamaani paastoo ennen työtään, tai on useita päiviä ennen potilaan tapaamista kasvisruokavaliolla, kieltäytyy alkoholista, kahvista tms. stimulanteista. Autettava on siis kaikin tavoin turvassa, hänen auttajansa ottaa kaikki ”lääkkeetkin”.

Ihmisen eheyttäminen

Kun šamaani ja potilas ovat valmiita, aloittaa šamaani eheyttämistyönsä. On olemassa runsaasti erilaisia menetelmiä, joista hän on jo keskustelun aikana miettinyt jonkin,

joka saattaa sopia tämän ongelman käsitteelyyn. Menetelmät eivät ole pysyviä, niitä muunnellaan tilanteen mukaan. Ensin šamaani tutkii potilaan. Hän saattaa tutkia potilaan fyysisen ruumiin käsin, tutkia käsin potilaan energiakenttää tai tehdä matkan, jonka aikana hän tutkii potilaan ruumiin ei-todellisessa tietoisuuden tilassa. Muitakin tutkimusmenetelmiä on.

Kun šamaani on tutkinut potilaansa, hän aloittaa eheyttämistyöskentelyn. Hän saattaa tehdä matkan esimerkiksi etsiäkseen potilaan voimaeläimen, jos hän on huomannut sen puuttuvan. Löydettyään voimaeläimen hän palauttaa sen potilaalle. Tai jos on ilmennyt, että potilaassa on jotain liikaa, šamaani ottaa liaksi näkemänsä pois ja hävittää sen. Poisottotapoja on useita. Jos šamaani on havainnut, että autettavassa on ylimääräinen henki, hän houkuttaa sen esille, ottaa selville hengen viestin, antaa vastalupauksen ja lähettää sen pois. Jos šamaani katsoo hyväksi, hän saattaa opastaa potilaan tekemään omia matkoja. Šamaani saattaa kesken prosessin vaihtaa menetelmää, jos hän kokee käyttämänsä tavan olevan loppuunkuljetun.

Kuten sanoin, menetelmä riippuu tapauksesta ja tilanteesta. En ryhdy kuvaamaan niistä yhtäkään tarkemmin, koska on todennäköistä, ettei juuri sellaista koskaan esiinny. Mutta yhteistä menetelmille ja työskentelyotteelle on, että šamaani on koko ajan äärettömän intensiivisesti ja voimakkaan intuition avulla paneutunut nimenomaan tämän ihmisen auttamiseen. Hän pyytää avukseen kaikkia luonnon voimia ja henkiä, hän pyrkii kaikin tavoin saavuttamaan tasapainon luonnon ja tämän ihmisen välille.

Potilaan rooli on passiivisempi. Hän on toki aktiivisesti läsnä. Hänen tulee luottaa täydellisesti šamaaniin, olla avoin ja antaa eheytyksen tapahtua. Apua pyytävän asenteen eheytymiseen šamaani ottaa selville jo haastatteluvaiheessa. Jos sairaus on potilaalle tärkeä turva, jos hän syvimmiltään vastustaa sairauden poisottoa, ei varsinaista eheyttämistä voida tehdä.

Šamaani tahtoo kaikessa ensisijaisesti potilaan hyvää, siksi šamanistiseen ihmisen auttamiseen ei kuulu lääkkeitä kieltäytyminen tai muun virallisen lääketieteen antaman hoidon laiminlyönti. Pikemminkin päinvastoin. Vastuuntunoinen šamaani työskentelee pitkälti yhteistyössä šamanismiin perehtyneit-

ten lääkäreitten kanssa. Yhdysvalloissa, Australiassa ja Euroopassakin on sairaaloita, joissa šamaanien apua käytetään hyväksi. Suomessakin on useita lääkäreitä, psykiatreja ja psykologeja, jotka tietoisesti käyttävät šamanistisia metodeja parannustyössä. Tietämättään käyttävät monet muutkin. Eheyttämisen tarkoituksena on auttaa ihmistä löytämään oma parantajansa itsensä. Jokaisella ihmisellä on oma lääkärinsä sisäänrakennettuna, kunhan se vain saa mahdollisuuden työskennellä.

Jo jonkin aikaa on virallisenkin lääketieteen piirissä tunnustettu, että pelkkä kylmä tekniikka ei riitä ihmisen parantamiseen. Sielläkin on ruvettu käyttämään ikivanhoja šamanistisia tekniikoita hyväksi. Niitä ovat esimerkiksi myönteinen asenne, potilaan motivoiminen paranemaan, stressin vähentäminen, psykoanalyysit ja psykoterapeuttiset tekniikat, visuaalistaminen, taideterapia, mielikuvien käyttö, musiikkiterapia, rentoutuminen, meditaatio ja tietoisuuden tilan muuttaminen.

Myös on yleisesti tunnustettu, että parantaja harvoin onnistuu 15 minuutin vastaanotolla. Todellisiin tuloksiin pääsemiseksi potilas tarvitsee aikaa, onhan kyse hänen omasta muutosprosessistaan. Šamanismissa käsitetään aika eri tavoin kuin reaali maailmassa. Aikaa on mennyt aika, nykyaika ja tuleva aika, ja kaikki ajat ovat samanaikaisesti läsnä. Šamaanilla on aikaa autettavaa varten tilanteesta riippuen muutama tunti, koko ilta, koko yö. Ja vielä enemmänkin jos tarvitaan. Ja autettava kokee, kuinka auttaja on todella vain häntä varten, täydellisesti paneutunut häneen ja jopa asettaa itsensä alttiiksi hänen takiaan. Potilas ei ole yksin ongelmineen. Jos paikalla on useampi šamanistisesti työskentelevä henkilö, parantavat voimat moninkertaistuvat. Eivätkä šamaanit ole vain itsensä edustajia, vaan koko luomakunnan liittolaisia, kokonaisuuden eheyttäjiä.

Nykyajan šamanismi

Olen kertonut tässä šamanismista nykyajassa. Kuvat ja kuvitelmat šamaanista, joka taikakaluja roikkuviissa vaatteissaan kiertää nuotiota, ovat todellakin jo historiaa. Toki sellaistaikin voidaan vielä tehdä, sillä šamaaneilla on mielikuvitusta! Kun he kokoontuvat, voi tapahtua vaikka mitä. Šamaanit käyttävät nykyajan teknologiaa hyväksi, siten esimerkiksi nauhalta tuleva rummutus kuulokkeiden avulla kuunneltuna on naapuriystävällisempää kuin aito rummutus varsinkin kaupunkiasunnoissa. Johtuneeko siitä, että šamaanien toiminta ei ulkoisesti enää ole niin erikoista kuin aiemmin? Siksikö on luultu šamanismin hävinneen?

Mutta minne häviäisi ihmisen sisään rakennettu perimä? Se kulkee meidän ja muun luonnon geeneissä halusimmepa tai emme. Tavat yrittää ymmärtää koko universumin, luonnon ja ihmisen yhteyttä eivät ole vain mennyttä aikaa, vaan myös nykyistä ja tulevaa.

Lopuksi tositarina eräästä siperialaisen šamaanin perheestä. Tässä jokin vuosikymmen sitten šamaanin lapsenlapset yrittivät selittää isoäidilleen, šamaanille, kuinka ihmiset ovat nyt käyneet kuussa. Isoäiti vastasi siihen: ”No mitä kummallista siinä on, minä olen käynyt monta kertaa. Ja on moni muukin, naapuriheimon šamaani on myös käynyt.” Siinä oli lastenlapsilla mummulle selittämistä. Mahtoi olla turhauttavaa. Myöhemmin lapsenlapset näyttivät šamaanimummolle sanomalehdestä kuvaa kuusta. Šamaani käveli kirstulleen ja kaivoi sieltä pari paperia, joissa oli hänen piirroksiaan, joissa oli täsmälleen samanlaista kuun maisemaa. Ja šamaanimummo ihmetteli edelleen, minkälaista ääntä pitävät nyt niin tavallista asiasta kuin kuussa käynnistä.

KRIITTINEN KORKEAKOULU MUUTTAA

Kriittinen korkeakoulu muuttaa toukokuun ensimmäisellä viikolla.
Uusi osoitteemme on Kasarmikatu 19 ja puh. 624 977.

Henri Broms — teknologian ja urbaanin elämän kannattaja

Henri Broms oli 1950-luvulla mukana perustamassa Katsaus-lehteä. Hän kuului nuorten intellektuellien joukkoon, joka halusi saada äänensä kuuluville. Nykyisin hän on Helsingin kauppakorkeakoulun ylikirjastonhoitaja, innokas tietokone mies, persian kielen dosentti, tunnettu semiootikko ja paljon muuta.

Henri Broms ei päässyt mukaan, kun Katsauksen muut perustajat Raimo Antikainen ja Reijo Wilenius muistelivat lehden alkuvaiheita. Mutta hän istui kerran Kriittisellä korkeakoulla kertomassa ajatuksiaan urbaanista elämästä ja teknologiasta.

*Toimittaneet Asta Haapalainen
Anneli Kero*

Sinä halusit puolustaa tässä puheenvuorossasi "keinotekoista" elämää.

Minusta teknologian viha on ikuinen ilmiö. Kun ihminen keksi tulen, kaikki kylän vanhukset sanoivat varmaan, että se on Jumalan pilkkaa ja että suuret jumalat tulevat rankaisemaan siitä. Vanhuksethan olivat silloinkin uskonnollisia.

Myös Raamatussa saarnaaja saarnaa teknologiaa vastaan: Joka tietoa lisää, se tuskaa lisää. Kieliä vastaan saarnataan myös, ne tulevat suurkaupungeista niinkuin teknologiakin. Saarnaaja kohdisti saarnansa Baabelia vastaan, sillä siellä oli liian korkeita taloja, puhuttiin liian paljon kieliä ja hebreä unohtui. Siellä oli siis kunnon sivistynyttä kielitaitoa. Baabelissa oli valtavan suuria kirjastoja ja kirjoja tehtiin paljon. Niitä on onneksi säilynyt, sillä ne ovat sellaisella meedialla joka säilyy, saviruukuissa.

Myös kreikkalaisten Daidalos-myytit kuvastavat teknologian vihaa: Daidaloksen poika Ikaros laittoi siivet selkäänsä ja putosi alas yrittäessään lentää. Hybriksessä hän uhmasi Jumalia, jotka olivat määränneet vain linnut lentämään.

Rousseau oli myöskin kaupunkivihaaja ja nyt meillä on tämä Sarmela, joka ehkä on joidenkin antroposofien ja vihreiden kaupunkivihaaja...

Ei maaseudulla ole pelkästään pyhiä ihmisiä niinkuin Pushkin oletti. Maaseudun voi

nähdä myös takapajulana, mikä se on aina ollut ja on vieläkin, kaiken takapajuisuuden kehtona.

Voiko pääkaupungin paisumisen takana olla kaipuu urbaaniin elämänmuotoon?

Kyllä tietysti kaupunkielämässäkin on vikoja. Täällä syntyy esimerkiksi sellainen anonyymiteetti, sellainen konsultti-tyyppi, joka anonyyminä istahtaa Jet-Lineriinsa, painuu seuraavaan paikkaan ja kysyy: "Jaha, millä kielellä täällä puhutaan?" Sitten alkaa tulla kalvoja ja pian tulee 5.000,— dollarin lasku käteen. Kaikki tietysti lasketaan dollareissa, ettei tule konversiovaikeuksia. Siis sellainen juureton, isänmaaton tyyppi. Juurellisuus ja isänmaallisuus — eikö ole niin, että isänmaallisia olimme vain silloin, kun olimme barbaareja...?

Eikö kaikki sivistys ole kansainvälistä? Mielestäni maaseutu viittaa takapajuisuuteen, köyhyyteen ja köyhyyden ihannoimiseen. Ei saisi olla tuplaikkunoita, ei keskuslämmitystä, ei mikrotietokoneita, jotka sentään helpottavat kirjoittamista. Ylimalkaan ei siis saisi olla mitään...

Teknologia ja kaupunki kuuluvat mielestäni yhteen: jos vihaa teknologiaa, niin yleensä siihen liittyy myös urbaanin elämän vihaaminen. Mielestäni ainakin vihreät vihaavat teknologiaa.

Minä, en halua takaisin maaseudulle kynttilänvaloon, elämään ilman sähköä, ilman vessaa, ilman matkoja. Olen tottunut tähän kaupunkilaiseen elämään, enkä halua, että minulta otetaan siitä mitään pois, ei mikrotietokoneita, ei metroja, ei autoja. Auto tuo vapaudentunteen, mikrotietokone on uusi fantasianlähde, vaikka onkin puhuttu, että se orjuuttaa ihmistä tietämään tietyllä tavalla. Minusta esimerkiksi hakkerit ovat kuin uljaita uuden ajan sanansaattajia. He lentävät vapaana kuin taivaan linnut ja perustavat omia käyttäjäkerhojaan Pentagonin tietokoneen sisälle.

Missään todellisessa elämässä ei tehdä niin paljon fantasiaa kuin tietokoneteollisuudessa. Yliopistossa ei nykyisin käytetä mitään fantasiaa.

Hakkereilla on fantasia-ihmisen moraali. Muistakaamme mtä Lange Eichbaum sanoi taiteellisista neroista. Hän sanoi, että he ovat melkein kaikki roistoja. Mielestäni sama pätee myös hakkereihin. Se on niin sanoakseni Raskolnikovin moraalia.

Fantasia-ihmistä eivät sido moraaliset normit vaan fantasian rajat.

Onko fantasia yksi peruste kaupungin imulle?

Nykyisin kuullaan esimerkiksi Golemista, sellaisesta ihmisestä, jota Prahan yliopisto kehittää ja joka rupeaa elämään itsenäistä elämää, siis robotista. Niitä tulee olemaan tulevaisuudessa kahta lajia: ystävällisiä ja sotarobotteja...

Mikä teillä 30 vuotta sitten oli Reijo Wileniuksen ja Raimo Antikaisen kanssa ideana, kun rupesitte KATSAUS-lehteä perustamaan?

No, Raimo Antikainen oli siinä ideassa meitä muita aktiivisempi. Meitä oli oikeastaan kolme tyyppiä.

No en minä ainakaan, ehkä Reijo Wilenius halusi. Siihen aikaan oli olemassa jonkinlainen tyhjiö, nuoria kirjoittajia oli potkittu pois lehdistä ja he halusivat osallistua viisikymmenluvun touhuun julkaisemalla lehteä.

Minä en saa aikaan mitään ylevää messagea sille ajalle. Se oli enemmän vain työtä jota tehtiin.

Mitä mieltä Sinä olet tämän päivän kulttuurilehdistä, jotka elävät valtakulttuurin liepeillä?

Niin, KATSAUShan on vanha lehti. On vaikea tehdä vanhaa lehteä mielenkiintoiseksi, mutta mielestäni lehti on muuttunut parempaan suuntaan. Ehkä se johtuu siitä, että Kriittinen on tehnyt hienoja sarjoja ja hankkinut juttuja, kuten esimerkiksi tämä Skolimowskin juttu. KATSAUS on ihan hyvä lehti, mielestäni yhtä hyvä kuin Kanava.

Mutta mistä lehti saa karismaa?

Minusta karismaa luovat pääasiassa suuret skandaalit ja nämä myös hyvässä mielessä, jos ne kääntävät kulttuurielämän mullin mallin. Sen voi tehdä esittämällä esimerkiksi näkökulman, jota kukaan ei aikaisemmin ole huomannut ja joka on sekä tärkeä että uniikki, sellaisen, joka perustuu uuteen aikakauden ja joka ei ole pelkästään yhden ihmisen mielipide, vaan jonka monet tajuavat todeksi.

Olen ajatellut, että kosmisen aspektin katoaminen länsimaisesta kulttuurista on omituinen tosiasia. Esimerkiksi japanilaisessa teknologiassa on kosminen aspekti erittäin tärkeä. Heillä on aina tämä maa- eli tao-prinsiippi läsnä, kun kosketaan tietokoneeseen ja toisaalta sabe, vanhojen esineiden kaunis kuluneisuus, siis yleensä nämä kosmukseen liittyvät käsitteet ovat heille vielä olennaisia ja luonnollisia.

Erään Japani-seminaarin yhteydessä luennoitsija puhui teemasta: Kommunikointi Jumalan kanssa ja Kommunikointi kosmoksen kanssa. Meidän spiritualismimme tai vaikkapa ”kosminen tajumme” täällä lännessä on erilaista, vähemmän syvää kuin idässä.

Hei, mikä kirja tämä on? Tämähän on hieno: ”Ihmissielun olemus” — peevelin hyvä nimi! Tämähän on melkein kuin Communication with Gods.

VEIKKO SALOVAARA

Vantaa

Kohti holistista maailmankuvaa

Osallistuin professori K.V. Laurikaisen järjestämään luonnonfilosofian luento- ja keskustelutilaisuuteen, joka pidettiin 4.2.1988 suurenergiafysiikan laitoksella.

Laurikainen alusti aiheesta ”komplementäärisyysofilosofia”. Tilaisuus päättyi Laurikaisen ja psykologi Pekka Saurin vuoropuheluun ja tämä puolestaan eräänlaiseen pattitilanteeseen.

Koska en päässyt tunkeutumaan keskusteluun, esitän näin jälkikäteen joitakin siihen liittyviä kommentteja. En ole koulutukseltani fyysikko enkä filosofi, puheenvuoroni on siis maallikkotasoa. Mielestäni tämä voidaan hyväksyä, sillä kyseessä oli tieteen popularisointitilaisuus.

Laurikainen totesi alustuksessaan sen hiukkasfyysikkojen tuottaman ja yleisesti tunnetun tosiasian, että nykyinen pääosiltaan fysiikkaan perustuva luonnontiede ei kykene enää rakentamaan aukotonta maailmankuvaa. Deterministisen ja mekanistisen sekä atomistisen luonnontieteen selityskyky ei enää riitä.

Hiukkasfysiikka on törmännyt komplementäärisyyteen, joka on tulkittava ristiriidaksi. Hiukkasilmiöt voidaan samanaikaisesti tulkita sekä aaltoliikkeiksi että hiukkasiksi. Hiukkasilmiöitä voidaan tutkia vain epäsuorasti eräänlaisen läpipääsemättömän seinän takaa tavalla, joka muistuttaa vuorovaiikutussuhdetta. Hiukkasilmiöistä saatu tieto on luonteeltaan subjektiivista siten, että sen tulkinta riippuu havaitsijan tietoisuudesta. Näin on menetetty tieteen objektiivisuusvaatimus. Kaiken kukkuraksi näyttää varmalta, että hiukkasilmiöt ovat luonteeltaan tilastollisia ts. niillä on vain tietty todennäköisyysjakautuman määrittelemä odotusarvo.

Kiertäkää seinä!

Edellä luetellut asiat muodostivat esitelmän rungon ja niistä rakentui myös keskustelun pattitilanne. Keskustelijat näkivät itsensä seisomassa hiukkasmaailmaa rajoittavan seinän edessä, jonka taakse ei näyttänyt olevan mitään pääsytietä. Laurikainen jatkoi tästä eteenpäin kristillisen vakaumuksensa mukaisesti uskon avulla. Sauri puolestaan nuorena miehenä halusi yrittää eteenpäin tiedon tietä.

Esitän tässä uudelleen jo keskustelussa esittämäni välihuodon: ”Älkää jääkö seinän eteen seisomaan, kiertäkää se!” Tällä ehdotuksellani haluan viitata kiertotiehen, joka löytyy tienviitan ”holistinen maailmankuva” suunnasta. Yritän seuraavassa karkeasti hahmotella, mitä tämä saattaisi merkitä. Holistiikka ei ole uutta, joten en luule kertovani uutisia.

Näkinsin, että päähuomio on siirrettävä atomistisesta perushiukkasen etsinnästä kokonaisuuksien tarkasteluun. Mielestäni maailmankaikkeus on tulkittava vuorovaikutussuhteiden verkostoksi, jossa jokainen olio (hiukkanen, atomi, molekyyli, elin, kasvi, eläin, planeetta, aurinkokunta, linnunrata jne) on vuorovaikutussuhteessa kaikkien muiden olioiden kanssa. Kutakin oliota, vaikkapa tuota puhelinnettä tuossa pöydällä, ylläpitää tietty idea, sääntö, tietoisuus. Oliot muodostavat rinnakkaisen ja sisäkkäisen olioiden hierarkian hiukkasmaailman mikrosta maailmankaikkeuden makroon. Tätä hierarkiaa ylläpitävät ja järjestävät olioiden oma tietoisuus (sisäiset vuorovaikutussuhteet) ja niiden väliset vuorovaikutussuhteet. Tälle hierarkialle on ominaista, että kunkin hierarkiatason olion tietoisuus on aina enemmän kuin sen osien summa.

Evoluutiosta

Tätä suunnattoman mutkikasta hierarkista systeemiä ajaa koko ajan eteenpäin evoluutio, joka luo aina vain uutta järjestystä (olioiden sisäistä ja niiden välistä vuorovaikutusta sekä niiden virittämää tietoisuutta). Evoluution sanotaan alkaneen alkuräjähdyksessä, jossa lepotilassa ollut energia (aalto liikettä ei ollut) aktivoitui ja purkautui suunnattomalla voimalla. Maailmankaikkeus alkoi laajentua ja evoluution jatkuvasti uutta järjestystä luovien prosessien määrittämä aika juosta. Energia alkoi värähdellä ja muodostaa järjestystä, olioita, tietoisuutta, vuorovaikutussuhteiden verkostoa.

Evoluutioprosessissa saattaa kiusalliseksi koetulla ilmiöiden stokastisuudella olla oma tärkeä merkityksensä. Olioiden voidaan ajatella olevan loputtoman uteliaita, ahkeria ja yritteliäitä. Ne hakevat satunnaisvaihtelunsa avulla koko ajan itselleen uutta tilaa vuorovaikutussuhteiden alituisesti muuttuvassa

evoluutiovirrassa. Näin ajatellen ilmiöiden stokastisuus muodostaa ilmiöiden odotusarvon ohella tärkeän säännön, rationaliteetin, eikä kiusallista irrationaalisuutta.

Evoluution ajama vuorovaikutusten muuttuva hierarkia on tulkittava dynaamiseksi harmoniaksi, joka sisältää oman hierarkisen tietoisuutensa. Sattumalla, jota aina silloin tällöin tarjoillaan kehityksen moottoriksi, ei ole tässä mallissa mitään sijaa.

Evoluutioprosessille näyttäisi olevan tyyppillistä tietty dialektisuus. Uuden järjestyksen etsintä ajautuu kriisistä toiseen oppien samalla koko ajan kokemuksistaan. Uuden olioita järjestävän tietoisuuden syntymiselle näyttäisi olevan tarpeen tietyn evoluutiopaineen syntyminen. Tämän dialektisen oppimisprosessin oppimateriaalina on tieto vuorovaikutussuhteiden hierarkiaa hallitsevasta jatkuvasti muuttuvasta harmoniasta. Tämän harmonian sisältöjen tunteminen on siis keskeistä, kun maailmankaikkeudessa yritetään pärjällä.

Minätietoisien ihmisen kohdalla tietoisuus ja tieto harmoniasta ovat hieman toisenlaiset kuin elottoman luonnon ja muun perintötekijöidensä ja vaistojensa ohjauksessa ”paratiisillisesti” elävän elollisen luonnon kohdalla on asian laita. Ihminen tekee tietoisesti ja tahdonalaisesti päätöksiä ja toimii niiden mukaan. Onnistuminen ja epäonnistuminen harmoniaan sopeutumisessa kirjataan saadun palautteen mukaan ihmisen tajuntaan arvovarattuna muistina, joka koko ajan sisällöltään kehittyy. Ihmisen kohdalla harmonian asemasta voidaan mieluummin käyttää käsitettä rakkaus (tietoinen aktiivinen pyrkimys maailmankaikkeuden harmoniaan) ja arvovarattua tietoisuutta voidaan kutsua etiikaksi tai vaikkapa omaksitunnoksi. Kunkin ihmisyksilön ja sukupolven tietoisuus ja tieto siirtyvät ja kumuloituvat sukupolvelta toiselle kulttuurin kantamana henkisenä evoluutiona. Onko henkisellä evoluutiolla muita siirtymäteitä, on sitten toinen kysymys toiseen keskusteluun.

Ihmisen osuus

Näkinsin, että ihmisen keskeinen moraali sisältää sen ymmärtämisen, että hän on vain eräs tietoinen olio muiden tietoisten olioiden rinnalla ilman mitään oikeutusta tai edes

mahdollisuutta harmonian säännön rikkomiseen. Se että ihminen on minätietoisuutensa ansiosta hieman useita muita olioita merkillisempi, tarkoittaa lähinnä vain sitä, että hänen vastuunsa on suurempi ja konkreettisempi. Ihmisen paljon mainostettu vapaa tahto tarkoittaa sitä, että hän voi yrittää mitä vain. Yritysten onnistumiselle on sen sijaan tiukat vaikkakin joustavat harmonian määrittämät reunaehdot. Kun ihminen evoluution myötä kehittää tietoisuuttaan ja koko ajan vapautuu, se tarkoittaa pelkästään sitä, että hänen vastuunsa kasvaa — oikea vapaushan on oman vastuun kantamista eikä mitään muuta.

Objektiivisen tiedon ajatus on tässä yhteydessä nähtävä ihmisen sokeana pisteenä ja onnettomuutena. Ihminen on siihen vedoten pyrkinyt hallitsemaan, kun hänen olisi pitänyt nähdä itsensä kanssaeläjänä ja palvelijana.

Pyydän anteeksi, että innostuin moralisoidaan. Oikeastaan tarkoitukseni oli vain sanoa, että edellä kuvatulla tavalla nähty holistinen maailmankuva näyttäisi tarjoavan uusia kiehtovia haasteita tieteelle, joka on mikromaailmassaan patissa. Tietenkin näyttäisi ilmeiseltä, että paradigmoja joudutaan ennen pitkää muotoilemaan uudelleen. Maailmankuvan ja sitä tutkivan tieteen muuttumista objektiivisesta subjektiiviseksi, havaintojen tekijän omasta tietoisuudesta purkautuvaksi ymmärtämiseksi on tiedemiesten tietenkin aluksi vaikeaa hyväksyä. Kun kuitenkin arvoviritteinen tieto harmoniasta, joka kaiken lisäksi on vielä henkilökohtaista, näyttäisi muodostavan olennaisen osan henkiinjäämisen strategiasta, se on ehdottomasti otettava mukaan. Se, että ryhdytään tutkimaan subjektiivista tietoa, ei tietenkään tarkoita sitä, että luovutaan loogisesta ja rationaalisesta ajattelusta, päinvastoin!

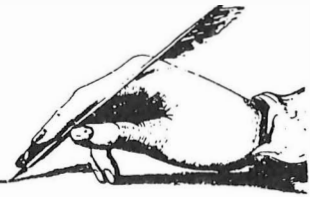
Vielä lopuksi on tunnustettava, että jouduin lähtemään kommentoimastani keskustelutilaisuudesta ennen sen loppua, joten en tiedä, kuinka kauan pattitilanne jatkui. Todennäköisesti keskustelijat jo nyt etenevät kaukana uusissa tieteen maisemissa. Pattitilanne on enemmän minun retoriikkaani, kuin mikään todellinen umpikuja.

IHMISKUVAN MERKITYS

Katsauksessa no 1/88 eräs psykoanalyytikko on selvästi aina ollut sileän tien kulkija. Hän sanoo, että pyrkiessään Jumalaa määrittelemään, asettaa itsensä Jumalan yläpuolelle. Se ei pidä paikkaansa, sillä esim. työntekijälläkin on kyky ja oikeus arvostella työnantajaa.

Perusihminen on toimintaa hyvyudessa, paivuudessa, kauneudessa, rumuudessa, totuudessa ja valheessa. On totta, että kun ihminen on sopusoinnussa itsensä ja YMPÄRISTÖNSÄ kanssa, hän tuntee itsensä terveeksi, iloiseksi ja kehityskykyiseksi. Ihminen hyväksyy itsensä. Ihminen ei todellakaan ole sitä, mitä lähtökohta edellyttäisi. Tämä ristiriita aiheutuu ympäristöstä eikä vapaasta tahdosta, sillä vapaata tahtoa on ainoastaan siinä, jos ihminen haluaa tehdä hyvää tai paha. Ihminen vain luulee, että kaikki johtuu hänen omasta vapaasta tahdostaan, vaikka kukaan ei ole onnensa seppä.

Kohtalo, Jumalan juoksupoika, on jo vuosisatoja sitten määrännyt ihmisen tekemään joko niin tai näin. Perinnöllisyysopista tiedämme, että taipumus niin hyvään kuin pahaanakin periytyy geeneissä. Tähän sain opetusta ranskalaisessa psyk. instituutissa. Voidaan tosiaan puhua perusihmisen degeneraatiosta. Se on yhtäläinen kaikilla, sillä Luoja loi ihmisen sellaiseksi kuin itse tahtoi, vaikka pani Schopenhauerin ihmettelemään, miksei hän tehnyt parempaa vaan mahdollisimman huonon prototyypin. Valinnalla ei ole merkitystä ihmiskohtalossa. Patologia syntyy ihmisen ulkopuolelta. Se ei johda stressiin, vaan vihaan ja kompensaation tarpeeseen. Nykyään stressiä liioitellaan. Eräskin herra sanoi stressaantuneensa siitä, kun oli pakko nousta vuoteesta klo 7 aamulla ja kun tultiin hakemaan aamukävelyille. Sen seurauksena hän menetti seuraavatkin yönensä. Vähästä se meni. Nykysuomalaisilla on huonot hermot. Mitä kauemmas ihminen pääsee ympäristöstään, sitä terveempänä hän pysyy. "Sisäsyntyistä" stressiä ei ole olemassa. Sitä aiheuttavat vain ulkoiset tekijät. Paha ei häviä.

Todellisuuden harmoniaa on vain niillä, joille kohtalo on ollut suojea. Hyvän ja pahan kamppailu on ihmisen kamppailua ympäristöään vastaan. Platonin oppeja, jotka yhdes-
sä Schopenhauerin oppien kanssa ovat ai-
noat oikeat, on mahdotonta kaataa. Olikohan
ko. herra Keppe jonkinlainen itseensä ihas-
tunut haihattelija ja kuvittelija.

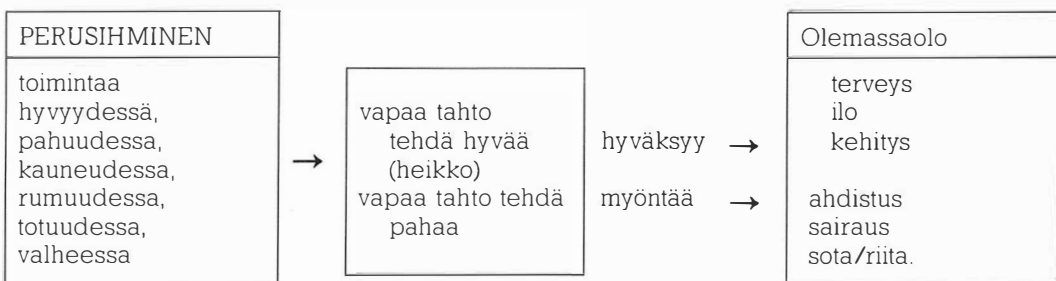
Olen joutunut väittelyyn erään sveitsiläisen
filosofin kanssa, kun hän väittää, että "der
Mensch ist selbst schuldig". Yhtämittaa tuo
selbst, selbst, selbst. Itse puolestani olen si-
tä mieltä, että der Gott (und das Schicksal)
ist selbst schuldig. Elämä ei ole mitään ihail-
tavaa. Aistimme tekevät meille kepposia. En
malta olla siteeraamatta ranskalaista filosofi
Claude Tillierä:

"En tiedä, minkä takia ihminen on niin kiin-
tynyt elämäänsä. Mitä erikoisen miellyttävää
hän löytää tuossa päivien ja öitten, kesien ja
talvien ikävässä vaihtelussa. Aina sama tai-
vas, sama aurinko, samat vihreät niityt ja sa-
mat keltaiset vainiot, aina samat valtaistuin-
puheet, samat veijarit ja samat narrit. Mitä
eläminen on: Nousta vuoteesta, syödä aami-
aista, päivällistä ja aloittaa jälleen alusta seu-
raavana päivänä. Kun tuota puuhaa on jatku-
nut neljäkymmentä vuotta, se tulee lopulta
pakostakin hyvin ikäväksi. Elämä, maksaako
sen takia vaivaa avata silmiään. Kaikissa yri-
tyksissämme on vain alku. Kun päivä on lo-
pussa, kohennamme takkavalkeamme ja val-
mistaudumme viettämään hiljaisen ja rauhal-
lisen illan. Silloin tok tok, kuka siellä? Kuole-

ma, täytyy lähteä. Kun meillä vielä on kaikki
nuoruuden avut, kun veremme on täynnä tul-
ta ja viiniä, ei meillä ole penniäkään, kun
meillä ei enää ole hampaita eikä vatsaa,
olemme miljonäärejä. Meillä on tuskin aikaa
sanoa naiselle: Rakastan sinua, kun häntä toi-
sen kerran suudelllessamme hän on jo raihi-
nainen vanhus. Valtakunnat ovat tuskin saa-
neet muotonsa kun ne romahtavat. En ole vie-
lä löytänyt syytä, miksi minun pitäisi onnitel-
la itseäni siitä, että olen verhottu ihmisen nah-
kaan pikemmin kuin suden tai ketun turkkiin.
Ihminen on kone, joka on erikoisesti valmis-
tettu tuskaa varten. Hänellä on viisi aistia nau-
tintojen tuntemiseksi, mutta kärsimys tunkeu-
tuu häneen koko ruumiinsa pinnan läpi.
Keuhkot, maksa, suolisto eivät voi antaa hä-
nelle mitään nautintoa, mutta silti keuhkot tu-
lehtuvat ja panevat hänet yskimään. Maksa
pilaantuu ja suolet solmiutuvat. Elimistömme
joutuu alituisen epäkuntoon kuin huono sei-
näkello. Menet tanssiaisiiin ja nyrjäytät jalka-
si, ja sinut täytyy kuljettaa kotiin paareilla. Tä-
nä päivänä olet suuri runoilija ja filosofi — ai-
voissasi katkeaa suoni. Vaikka kuinka kasat-
taisiin jäitä päähäsi, olet huomenna vain on-
neton mielipuu. Tuska piilee kaikkien ilojesi
takana. Luoja on luonut meidät kärsimään. Ih-
minen, joka ei kärsi, on huonosti tehty kone,
siveellinen raajarikko. Kuolema ei ole elä-
män loppu, vaan sen parannuskeino."

Vesilintu on luontokappaleista täydellisin.

LL A. Johannes Heilala

JAAKKO NUMMINEN: YLIOPISTOKYSYMYS

Otava 418 s. 159 mk

Yleistä

Opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Numminen on kirjoittanut erinomaisen teoksen suomalaisesta yliopistolaitoksesta. Teos sisältää runsaasti faktatietoa laitoksen tämänhetkisestä tilanteesta ja hyvänä höysteenä ovat Nummisen persoonalliset kommentit ja pohdinnat erilaisista ongelmakohdista. Nummisen tietämys on todella laajaa ja myös ihailtavan kriittistä ja yksityiskohtaista. Myös erilaiset pohdinnat ovat perusteltuja. Teos sisältää tarkasteluja yliopistolaitoksen kehittämis- lainsäädännön muuntumisesta ja vaiheista aina yliopistojen ilmapiiriin, sukupuolikiintiöihin opiskelijavalinnassa ja kasvatustieteen tilaan saakka.

Eräitä näkökohtia

Tärkeällä tavalla Numminen puuttuu mm. sukupuolikiintiöihin opiskelijavalinnassa. Kiintiöt eivät ole enää mahdollisia, mutta: "Jos katsotaan, että sukupuolien keskeiset kiintiöjärjestelmät koulutuksessa loukkaavat tasa-arvoa koulutukseen pyrkijöiden kannalta, niin pitäisi myös miettiä, miten paljon kiintiöjärjestelmien puuttuminen loukkaa koulutettavien, kasvatettavien ja hoidettavien tasa-arvoisen elämänmallin rakentumista." Tekisi mieli lisätä tähän kysymys siitä, miten paljon peruskoulun arvostelujärjestelmä ja opetus-suunnitelma loukkaavat eri sukupuolten välistä tasa-arvoa suosiessaan tyttöjä. Tästähän lukion tyttöistyminen pääasiassa johtunee. Ja tässä ollaankin jo sellaisten kysymysten äärellä, joihin ei ole yksinkertaisia vastauksia.

Numminen esittää myös taideopetuksen järjestämisestä monta kannatettavaa ajatusta musiikinopettajien koulutuksen lisäämisestä aina rockvideoiden tekijöiden koulutukseen saakka. TV ja video ovat tärkeitä nykykulttuurin ilmentymiä, joiden alueella koulutus on pahasti myöhäjunassa.

Ylioppilassuman purkamiseksi Nummisella on kova lääke: vanhan filosofisen tiedekunnan opinalojen, siis humanistisen, yhteiskuntatieteellisten ja matemaattisluonnontieteellisten opintojen avaaminen kaikille halukkaille. Suureksi ongelmaksi vain jää miten ne tulisi avata. Seitsemänkymmentä- ja kahdeksänkymmentäluvulla on kaikkialla lisätty pakollista opetusta siinä määrin, että ovien aukaiseminen ei ole mahdollista ilman reippaita uudelleenjärjestelyjä.

Ylikoulutukseenkin Numminen puuttuu. Asia olisi kyllä vakavan tutkimuksen arvoinen. Kyse on taloudellisesti varsin merkittävästä ongelmasta. Ylikoulutusta varmasti on, niin jäykkä ja muodollisia tutkintoja korostava on koko koululaitoksemme. Ylikoulutusta on myös jatkuva vaatimusten kasvattaminen yliopistoissa. Kysymys on siitä, ettei tiedetä mikä on olennaista.

Yliopistotutkinnot pitäisi saada mahtumaan neljään vuoteen ja vain hätätapauksessa viiteen.

Kasvatustiede ja opettajankoulutus

Pahiten Numminen tukistaa kasvatustiedettä ja opettajankoulutusta. Numminen esitti vuonna 1984 kovia kysymyksiä kasvatustieteilijöille ja toteaa nyt jälkikommenttinaan, että asiasta on "jonkinasteinen" keskustelu käyty. Numminen siteeraa akateemikko Oiva Ketosta, joka toteaa käsityksensä että kansliapäällikkö kyselee turhaan kasvatustieteilijöiltä, miten kasvatusta ja sen menetelmiä olisi uudistettava koulua uudistettaessa, "sillä niiden kehittäminen ei kuulu tämän tieteen tarkoituksiinkaan". Ts. Ketonen on ymmärtänyt, että ns. normatiivinen kasvatussoppi ei kuulu kasvatustieteeseen. Ja näinhän se on ollut vähintään Koskenniemen ajoista lähtien. On helppo yhtyä siihen tukkapölyön, jota Numminen tarjoaa. Kysymys on kuitenkin niin perustavasta kysymyksestä kuin kasvatustieteen tiedeluonteesta. Asia on ollut kritiikin kohteena jo seitsemänkymmentäluvun alusta lähtien, mutta yhä vielä on vallalla luonnontieteen mallin mukainen mittava empirismi. Tiedekäsitys on pahemman kerran juuttunut tilastotieteeseen ja tällä vaivataan

typeryyksiin saakka myös opiskelijoita toistattamalla graduissa näitä menetelmiä. Ei ihme, että opiskeluajat venyvät. On todella vaikea nähdä tällaisten tutkimusten mielekkyyttä. Tieteellinen menetelmä ja arvoluonteiset kysymykset, joihin Numminen penää vastauksia, ovat ikuisessa ristiriidassa tämän tiedekonseptin puitteissa. Ongelma näkyy jo perustasolla. Millaisia ovat kasvatustieteen tosiasiat? On valtava ero terapeutisesti orientoituneissa ihmisen tarkastelussa ja skinneriläisissä ihmisen tarkastelussa. Tosiasiat ovat täysin erilaisia, havainnot poikkeavat olennaisesti toisistaan. Ellei päästä eteenpäin pelkistä ns. raaoista tosiseikoista (joita mittaaminen usein edellyttää), tulee kasvatustieteelle ennen pitkää todella vaikeuksia. Tätä problematiikkaa kuvaa se häveliäisyyskin, jolla esimerkiksi vaihtoehtoisin pedagogiikkoihin on suhtauduttu.

Opettajankoulutusta kohtaan esitettyyn kritiikkiin voi hyvin yhtyä. Numminen esittää sen perustellusti ja on myös oikeassa siinä, että opettajankoulutuksessa pitäisi kasvattaa opettajaksi opiskelevan persoonallisuutta. Tällaiseen ei mittaavan ulkokohtaisen kasvatustieteen avulla päästä. Eikä nykyisen kasvatustieteen viitekehyksessä edes voida ymmärtää, mitä persoonalla tarkoitetaan. Kriittinen korkeakoulu on valmis kouluttamaan uudentyyppisiä opettajia. Meillä ei ole jäykkää virkarakennetta, johon kehittämistoiminta muualla usein tyrehdy.

Seminaarikaupauksessaan ja kutsumustietoisuuden haaveilussa uskoisin sen sijaan Nummisen olevan menneisyyden ääni.

Esko Paakkola

VO. VEILAHDELLE

Pyydän anteeksi muistivirhettäni Katsauksen 30-vuotisnumerossa. Lehti, jonka muistelin saaneen avustusta CIA:n peitejärjestöltä, ei ollut Veilahden toimittama Luotain.

Tekee mieli lisätä, että VO. Veilahti antoi meille arvokasta henkistä tukea Katsauksen alkuvaiheissa. Siitä vielä kiitos!

Reijo Wilenius

SKEPSIS TOIMII

Keväällä 1987 perustettiin yhdistys nimeltä Skepsis. Se järjestää yleisöluentoja yliopistolla esimerkiksi ufoista, astrologiasta tai maasäteilystä.

27.4. puhuu Matti Häyry ihmeiden kokemuksesta.

Skepsiksen jäseneksi voi liittyä kuka tahansa kiinnostunut. Tietoja saa yhdistyksen sihteeriltä Matti Virtaselta, jonka tavoittaa puh. 6944 342 tai osoitteesta Malminkatu 38 B, 00100 HELSINKI.

MIKÄ ON RAKENNEMUUTOS-LIIKE?

Se on tälle ajalle ominainen kansalaisliike, joka etsii ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä vaihtoehtoja yhteiskuntaelämän eri tasoille. Rakennemuutos-liike on ideapaja: se sysää liikkeelle tapahtumia, minkä jälkeen käytännön järjestelyihin pyydetään mukaan sellaisia organisaatioita, joilla on järjestelyissä tarvittavia resursseja ja yhteiskunnallista kiinnostusta. Rakennemuutos-liike on poliittisesti sitoutumaton ja sen toimintaan mukaan ovat tervetulleita kaikki aktiiviset kansalaiset.

Lisätietoja Rakennemuutos-liikkeestä saa Eero Taivalsaarelta arkisin, puhelin 90-486 651.

Rakennemuutos-liike järjestää Suomussalmella 10.8.–14.8. seminaarin, jossa käsitellään ainakin maailmantalouden yhdentymistä, uutta työllistävää elinkeinopolitiikkaa, maatalouspolitiikkaa, ympäristöpolitiikkaa, sosiaalipolitiikkaa, kasvatusta, yksipuolista aseidenriisuntaa, kansalaisaloitteellisuutta, liikennepolitiikkaa. Tarjolla on myös monenlaista kulttuuria ja muuta osallistumista. Tuossa on siis tapahtuma, jolle mikään inhimillinen ei ole vierasta. Siitä vain Suomussalmelle!

ma kom posti

UUSI VUOSIKURSSI KIRJOITTAJAKOULUTUKSEEN

Kriittisen korkeakoulun kirjoittajakoulutus aloitettiin syksyllä 1987. Se on suunniteltu kolmivuotiseksi koulutukseksi, jonka aikana perehdytään laajasti kaunokirjallisen lyriikan ja proosan tuottamiseen sekä kirjallisuuteen lisäämällä osallistujien kirjallisuuden tunte-
musta ja kehittämällä heidän kykyään ymmärtää kirjallisuutta.

Koulutus vaatii pitkäjänteisyyttä ja vakavaa suhtautumista kirjoittamiseen työnä.

Kirjoittajakoulutuksen pääopettajana toimii kirjailija Matti Paavilainen apunaan kirjailija Kari Levola. Vieraillevina luennoitsijoina käytetään eturivin kirjailijoita ja asiantuntijoita.

Toinen vuosikurssi aloitetaan syksyllä 1988.

Koulutus muodostuu ns. intensiivijaksoista ja oman tuottamisen kausista. Intensiivijakson aikana kokoonnutaan alustavan suunnitelman mukaan viikonloppuisin ja maanantai-iltaisin seitsemän kertaa peräkkäin. Nämä kokoon-

tumiset sisältävät luentoja, harjoituksia ja henkilökohtaista ohjausta. Oman tuottamisen kausina paneudutaan itsenäisesti laajoihin harjoitustehtäviin.

Koulutukseen valitaan lahjakkaita kirjoittajia hakemusten, tekstinäytteiden ja valintakokeen perusteella.

Hakemukset lähetetään elokuun loppuun mennessä Kriittisen korkeakoulun toimistoon Meritullinkatu 9 D 31, 00170 HELSINKI. Hakemusten pitää sisältää lyhyt elämänkerta, perusteluja koulutukseen hakeutumiselle ja enintään 10 liuskan tekstinäyte. Kaikille hakijoille pakollinen valintatilaisuus järjestetään 12.9.88 klo 18–20 Porthania IV:ssä Hallituskatu 11. Valintatilaisuuden osallistumismaksu on 150 mk ja se pitää suorittaa 9.9. mennessä Kriittisen korkeakoulun ps-tilille 71556-0.

Kirjoittajakoulutuksen lukukausimaksu on 1 700 mk. Maksut suoritetaan heti lukukausien alussa.

KEVÄÄN PAKOLLISET KUVIOT

Kriittisen korkeakoulun vuosikokous pidettiin 28.3.

Kokouksessa käsiteltiin tavanomaiset vuosikertomus- ja tilinpäätösasiat sekä päätettiin kuluvan vuoden toimintalinjoista.

Johtokuntaakin muutettiin vähän. Vanhoista johtokunnan jäsenistä jättivät paikkansa osastopäällikkö Kalevi Suomela, toiminnanjohtaja Aira Heinänen, akateemikko Oiva Ketonen ja fil.lis. Panu Rajala. Uusien johtokunnan jäsenten valinnassa pantiin painoa Kriittisen korkeakoulun toimintamuodoille. Valituiksi tulivat fil.lis. Markku Graae, joka edus-

taa sekä INKAa että kurssitoimintaa. Toinen uusi jäsen on kasv.kand. Kauko Komulainen, joka on mukana sekä ajattelun seminaarin vetäjänä että ohjelmasihteeristön jäsenenä. Vanhoja erovia jäseniä kiitettiin yhdistyksen hyväksi annetusta työpanoksesta. Erityisen kiitoksen ansaitsee Kalevi Suomela, joka on ollut lähes vuosikymmenen mukana johtokunnan työskentelyssä.

Yhdistys siis elää ja toimii. Siinä onkin haastetta kuluvalle vuodelle.

AH

Käyn
kirjeenvaihtoa
monen erilaisen järjestelmän kanssa
Kaikki järjestelmät sijaitsevat samassa
kaupungissa

Minä osaan monta eri kieltä, osaanko
minä?
Ei kai kirjeeseen ole eksynyt jäänteitä
omasta kielestäni?

Silloin ne saavat syyn jättää kirjeeni
lukematta:

Täällä on virhe, väärä asiayhteys,
asiaankuulumaton yksityiskohta
Täällä on jälki ihmisestä, poikkeustapaus
Tämä tapaus ei kuulu tämän työntekijän
toimenkuvaan

Mitä tahansa tapahtuu / on tapahtunut
se ei ole meidän syymme
Meidän syymme, on se,
mikä ohjesäännössä sanotaan,
ja siitä ohjesääntö kantaa vastuun

Näin meidät on armahdettu;
kristinuskosta on tullut arkipäivää

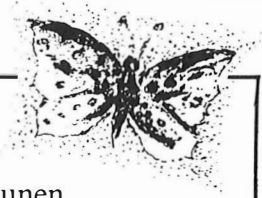
Mutta sinä yksin olet syyllinen;
mitä tahansa teet, olet siihen syyllinen,
sinä

Vasta kun tulet syytetyksi, olet syytön,
armahdettu

Vasta kun luovut kaikesta,
jätät kaiken tekemättä, olet syytön,

kunes sinua syytetään: et tehnyt
Sinä syytät, sinä ainoa syyllinen,
sillä kysymys oli sinun elämästäsi.

Anja Mäkinen

Katsauksen
päätoimittaja
YTL Kari E. Turunen

IHMISSIELUN OLEMUS

sidottu, 184 sivua ARATOR OY

Kirja käsittelee ihmisen minuuden ja
tietoisuuden kehitystä ja ajattelua.

Tekijä on löytänyt omaperäisen
mutta perustellun tunteiden ”systema-
tiikan” (emotiologia).

Teos syventää käsitystämme ihmi-
sen sielunelämästä ja sen eri laadullis-
uuksista.

Kirjakaupoista tai arkisin 15—17
puh. 90—538 531.

KRIITTINEN KORKEAKOULU MUUTTA

Kriittinen korkeakoulu muuttaa toukokuun ensimmäisellä viikolla.
Uusi osoitteemme on Kasarmikatu 19 ja puh. 624 977.

Tapio Kaitaharju

PIENI JA SUURI HULLUUS

Niko Kazantzakisin kirja *Kerro minulle, Zorbas*, hehkuu elämää. Kirjaviisauden näivettämä nuori kirjailija-filosofi saapuu isiensä saarelle, Kreetalle, käynnistääkseen työt perimässään pienessä hiilikaivoksessa. Menomatkalla laivassa hän tapaa jo harmaantuneen kreikkalaisen työmiehen ja maailmankiertäjän Alexis Zorbasin, joka pestautuu hänen palvelukseensa. Zorbas ohjaa nuoren isäntänsä häkellyttävään ihmisenä elämisen opiskeluun, vapautumaan sovinnaisuuden siteistä. Siinä sivussa käynnistetään myös työt hiilikaivoksessa, mutta vastoin käymisen sarja kaataa koko yrityksen.

Zorbas tanssii rantahiekalla itsestään pois vastoin käymiset ja on jälleen vapaa mies. Mutta isännästä hän on huolissaan — hän ei ollut saanut tätä katkaisemaan köyttä, mikä esti elämästä täydesti ihmisenä. Katkaisemiseen tarvitaankin jotain sellaista, mitä ei löydy kirjoista:

"Siihen tarvitaan hulluutta, hieman hulluutta, kuuletko? Uskaltaa kaikkensa! Mutta mitään ei sinulta puutu, hitto soikoon! Ei mitään muuta kuin yksi asia, hulluus. Ja kun se puuttuu, isäntä..."

★ ★ ★

Zorbas itse oli katkaissut oman köytensä jo nuorena. Ilot ja surut hän kohtasi elämään kuuluvina ja tavalla, jota malleihin käpertyneiden oli vaikea ymmärtää. Vapaana hän kykeni saamaan läheisen kosketuksen erilaisiin kohtaamiinsa ihmisiin kunnioittamalla heitä juuri sellaisina kuin he olivat.

Hieman kärjistettynä:

Zorbasin "hulluutta" — elää ja uskaltaa kaikkensa vapaana ihmisenä — on varsin vaikea toteuttaa tämän päivän yhteiskunnassa, missä valmiit elämisen mallit ovat odottamassa jo konttaavaa lasta. Lapsi ei kykene ainkaan vaurioita niistä vapautumaan, ja niin hänessä piilevä "luova hulluus" ei pääse omaehtoisesti koskettelemaan elämää.

Nuori ihminen on yhtä tukalassa tilanteessa. Jos hän haluaa "luoda aseman" itselleen, on hänen hyväksyttävä ponnisteleminen yhteiskunnan asettamien tavoitteiden portaikossa. Niitä voi nousta vain soveltamalla valmiita elämisen malleja. Silloin sisimmässä ehkä oraalle noussut Zorbasin hulluus useimmiten

näivettyy: voimat ehtyvät, vapautumiseen tarvittava rohkeus puuttuu. Oman vapautensa lunastaneet nuoret huomaavat usein joutuneensa elämäntilanteeseen, missä on vain vähäiset mahdollisuudet rakentaa itselleen sidonnaisuuksista vapaa täysi elämä. Perin helposti tapahtuu silloin luisuminen tuhoutumisen kierteseen.

Keski-ikäisistä ja heitä vanhemmista ovat monet jo saavuttaneet ulkoisesti riippumatoman aseman, mikä antaisi mahdollisuuden hyväksyä elämäänsä Zorbasin hulluuden. Käytännössä tätä kuitenkin tapahtuu perin harvoin. Monet tajuavat sidonnaisuuksista vapautumisen välttämättömyyden oman kasvunsa takia, mutta eivät kykene toteuttamaan sitä. Niinpä he tarrautuvat entistä lujemmin valmiisiin malleihin.

Syyt ovat monet, eivät vähiten tunneperäisiä koska jo yksilöllinen erottautuminen joukosta edellyttää jonkin asteista ryhtiä ja rohkeutta. "Sutena susien joukossa" jolkkaaminen ei sitä vaadi. Helpoin ratkaisu houkuttelee — ei tarvitse ponnistella.

★ ★ ★

Suuremmissa puitteissa:

Ihmiskuntana olemme vaarantaneet tulevaisuutemme kasaamalla sellaisen määrän esteitä, että suman purkaminen edellyttää ei vain pientä, vaan suurta hulluutta. Tavanomaiset, hyväksytyt mallien puitteissa tehdyt ratkaisut eivät riitä, koska usein niiden avulla kyetään enää vain kasvattamaan vaikeuksia.

Suurta luovaa hulluutta tarvitsevat poliittiset johtajat — ymmärrystä yhteisestä tilanteesta ja sen edellyttämiä ratkaisuja. Tieteenharjoittajat — akateemisen sapelinkalistelun ja asetutannon kumartamisen vaihtaminen työskentelyyn aivan uusien ratkaisujen löytämiseksi. Kirkolliset vallanpitäjät — ihmisten rohkaiseminen omaan ajatteluun vapauttamalla heidät monisatavuotisista malleista. Teollisuuden vallanpitäjät — teollisuuden perusremontti ja tuotannon uudelleen suuntaaminen. Ja — paljon muuta.

★ ★ ★

Mikä on sitten hulluutta ja mikä viisautta? Määrittelyn tulos riippuu ratkaisevasti arvion tekijästä, joka tätä nään käyttää siihen omaa mittariaan. Huomenna käytettävä mittari voi antaa jo päinvastaisen tuloksen. Niinpä tämän päivän pieni hulluus saattaa olla huomisen suurta viisautta.

EUROOPPALAISEN KULTTUURIN UUDELLEENSYNTYMINEN

— seminaari saaristohotelli Airistossa

3.—5. kesäkuuta 1988

Kriittinen korkeakoulu järjestää yhteistyössä OK-opintokeskuksen kanssa
Henkisten järjestöjen yhteistyöryhmän suunnitteleman seminaarin.

OHJELMA:

PERJANTAI 3.6.1988

- 15.00 Laivaristeily Seiliin
Oppaana professori Erkki Lähde ja
metsänhoitaja Esko Jalkanen
- 19.30 Ryhmien vetäjien kokous ja teeman
syventämistilaisuus
- 21.00 Yhteinen nuotioilta/
keskustelutilaisuus

LAUANTAI 4.6.1988

- 8.00 Ilmoittautuminen ja aamiainen
- 10.00 Seminaarin avaus
Professori Erkki Lähde
Musiikkia
- 10.15 Postlokaalinen eurokulttuuri
Professori Matti Sarmela
- 11.00 Uusi Eurooppa — tulevaisuus
yhteisessä uudistumisessamme
Suunnittelusihteeri Matti Kuusela
Suomen antroposofinen liitto
- 11.30 Yksilön vastuu kulttuurin
murroksessa
Johtaja Heikki Ahonala
Ruusu-Risti
- 12.00 Lounas
- 13.30 Suomalaisuus eurooppalaisuudessa
FK Timo Eränkö
Teosofis-kristosofia
- 14.00 Euroopan henkinen kaaos — van-
han loppu vaiko uuden alku
Harry Hildén
Teosofinen seura
- 14.30 Kahvi

- 15.00 Tarvitaanko kulttuurivaiheemme
uudistumiseksi katastrofeja?
Akupunktiolääkäri Heino Tiik
- 16.00 Ryhmäkeskustelua
- 18.15 Tauko
- 19.00 Rakkaus kulttuuria ylläpitävänä
voimana
Eeva Partanen
- 20.00 Lähtö konserttiin Paraisten kirkolle
- 20.30 Konsertti Paraisten kirkossa
Varhaiskeskiajan kirkkolaulua
Professori Iegor Reznikoff

SUNNUNTAI 5.6.1988

- 8.00 aamiainen
- 9.00 Perspektiivin muuntuminen
taiteilija Erkki Pirtola
- 9.45 Eurooppalainen yksilö —
yhteiskunnan subjekti vai objekti?
Matti Hyryläinen
- 10.30 Musiikkia
- 11.00 Esoteerinen kristinusko
kulttuurivirtana
professori (emer.) Sven Krohn
- 12.00 Lounas
- 13.30 Sielunmatka muinaisuudessa ja
nykyisyydessä
professori Iegor Reznikoff
- 14.30 Kahvi
- 15.00 Uuden kulttuurin voimavarat —
kansat ja yksilöt
Kirjailija Tapio Kaitaharju
- 16.00 Päätössanat
Professori Erkki Lähde

Osallistuminen, majoitus, puolihoito (pe-su) 590,—

Osallistuminen, majoitus, puolihoito (la-su) 510,—

Osallistuminen seminaariin 320,—

Risteily 60,—

**KRIITTISEN
KORKEAKOULUN
JULKAISUSARJASSA
ON
TÄHÄN MENNESSÄ
ILMESTYNYT:**

- N:o 1 (1975) INFORMAATORÄJÄHDYS, 63 s. useita kirjoittajia
loppuunmyyty.*
- N:o 2 (1977) TIEDON RAJAT, 80 s. useita kirjoittajia
loppuunmyyty.*
- N:o 3 (1978) JOOGA, MEDITAATIO, HYPNOOSI — LÄNSIMAISSIA
NÄKÖKULMIA, 64 s. useita kirjoittajia à 5 mk*
- N:o 4 (1986) PERHEENTUPA, ANTTI-VEIKKO:
YHTEISÖJEN YMMÄRTÄMISESTÄ.
Sosiaalipedagogisen ajattelun lähtökohtia, 126 s. à 50 mk*
- N:o 5 (1986) TURUNEN, KARI E.: NÄKÖKULMA PEDAGOGIIKKAAN
30 s. à 20 mk*
- N:o 6 (1987) TURUNEN, KARI E., TIETO JA KULTTUURI 70 s. 40 mk*
- N:o 7 (1987) ESKO PAAKKOLA JA ASTA HAAPALAINEN TOIM.:
METSÄLUONNON KAUTTA HENKISEEN KASVUUN
142 s. 60 mk*

*Julkaisuja saa ostaa
Kriittiseltä Korkeakoululta
Meritullinkatu 9 D 31 00170 Helsinki
Puh. 90-633 898*